گـۆڤـاری زانـكـۆی راپـەڕیـن
Journal of University of Raparin.
مجلة جامعة رابرين

E-ISSN: 2522 – 7130 P-ISSN: 2410 – 1036
This work is licensed under CC-BY-NC-ND 4.0
DOI:10.26750/Vol(12).No(3).Paper27

ڕێـكەوتـی وەرگـرتـن: 12/02/2025
ڕێكەوتی پەسەندكردن:16/06/2025
ڕێـكەوتی بڵاوكردنەوە: 29/06/2025

ڕوانگەیەکی کۆمەڵایەتی بۆ ئیوفیمیزم و بەکارهێنانەکانی لە زمانی کوردیدا

ژاوەڕۆ عباس عمر
zhawaro.omar@univsul.edu.iq

بەشی ماتماتیک، کۆلێژی زانست، زانکۆی سلێمانی، سلێمانی، هەرێمی کوردستان، عێراق.

پوختە:
مرۆڤ بە درێژایی مێژو بە بەکارهێنانی جۆرەها چەک هەوڵی داوە ئامانجەکانی خۆی بپێکێت، لەم نێوەندەشدا ناکرێت تواناکانی زمان بەکەم سەیر بکرێت، چونکە چەندین وشە و دەستەواژە و دەربرین لە زماندا هەن و ئاخێوەران بەبەردەوامی بەکاریاندەهێنن، یەکێک لەوانەش دەربڕاوە ئیوفیمیزمەکانە، کە بەردەوام بەردەستن، بەشێوەیەک ڕەنگە قسەکەر ئاگاداری ئەوە نەبێت هەرکاتێک پەیوەندیدەکات سودیان لێوەردەگرێت. ئیوفیمیزم یاخود (جوانیێژی-جواندەربڕین) دیاردەیەکی زمانەوانییە و لە هەموو کۆمەڵگایەکدا بە درێژایی مێژو بونی هەبوە. ئەم دیاردەیە ڕەنگدانەوەی ئاڵۆزییەکانی پەیوەندیی نێوان زمان، کۆمەڵگا، کلتور، ئاین، ئەخلاق و دابونەریتەکانە. بەشێوەیەکی سادە ئیوفیمیزم بریتییە لە بەکارهێنانی وشە یان دەستەواژەیەکی نەرمتر، ناڕاستەوخۆتر و کەمتر هەستیار لەجیاتی ئەو وشە و دەستەواژانەی کە ڕاستەوخۆن و دەکرێت ببنە هۆی ناڕەحەتی، هەستیاری یان شەرمەزاری. زمانی کوردی وەک هەر زمانێکی زیندوی دیکە، دەوڵەمەندە بە دیاردەی ئیوفیمیزم و کۆمەڵێک بوار کاریگەری لەسەر دروستبون و بەکارهێنانی هەیە لەوانە(کلتور، تابو، ئاین، سیاسەت، بازرگانی)، کە ڕەنگدانەوەی ڕەهەندە کۆمەڵایەتی، کلتوری و ئاینی و سیاسی و بازرگانییەکانی کۆمەڵگای کوردییە. زمانێک دیاردەی ئیوفیمیزمی تێدا نەبێت، ئامرازێکی کەموکوڕی بۆ پەیوەندیکردن دەبێت، هەر بۆیە مرۆڤ بۆ ئەوەی بتوانێت بژی پێویستە بە شێوازی جیاواز هاوکاری لەگەڵ یەکتردا بکات. زمان ئامرازێکی جەوهەریی پەیوەندییە و بەشێکی دانەبڕاوە لە کارلێکی کۆمەڵایەتی مرۆڤ، کە لە ڕێگەیەوە دەتوانرێت بۆچون و هەست و هەڵوێستەکان دەربڕێت، لەم نێوەندەشدا هۆکارە کۆمەڵایەتییەکان ڕۆڵێکی گرنگ لە ئاڕاستەکردنی بەکارهێنانی زمان لە نێوان قسەکەراندا دەگێڕن. ئەمەش بەو مانایەیە کە بەکارهێنانی زمان تاڕادەیەکی زۆر پەیوەستە بەو زەمینە کۆمەڵایەتییەی کە کارلێککردن تێیدا ڕودەدات.

کلیلە وشەکان: ئیوفیمیزم، زمان، کلتور، تابو، ئاین، سیاسەت، بازرگانی

A social Perspective On Euphemisms and Their Uses in Kurdish

Zhawaro Abbas Omar

Mathematic Department, University of Sulaimani, College of Science, Sulaimani, Kurdistan Region, Iraq.

Abstract

This research investigates (A Social Perspective on Euphemism their Uses in Kurdish). The main objective of this research is to explore the factors affecting the use of euphemism in Kurdish language and understand the phenomenon of euphemism in language. In today's world, talking about sensitive topics has increased, so speakers are looking for a lighter alternative to express their opinions, so they resort to euphemisms. The research approach is praise-analytical, and we have taken the research materials from the everyday language of the people. The results of the study show that euphemisms in Kurdish play an important role in several areas, such as preserving the social structure and values of society. As for taboos, sexual expressions are at the top of taboo expressions in Kurdish, so speakers use euphemisms as a substitute to avoid social complaints. In the field of political discourse, the study showed that euphemisms play a major role in shaping messages and influencing the masses. In addition, Kurdish media (television, radio, newspapers, social networks) have played a major role in the use of euphemisms. The study also showed a strong relationship between the use of euphemisms and religious beliefs in Kurdish society as the majority of speakers follow the holy religion of Islam. This research is divided into two parts, the first part is devoted to (a brief about euphemism (aesthetics)), which includes the following topics (concept and definition of euphemism, types of euphemism, hidden euphemism, explicit euphemism, functions of euphemism, euphemism structure, The second part is entitled (A Social Perspective on Euphemism and its Uses in Kurdish Language) which includes the following topics (Euphemism and Language, Euphemism and Culture, Euphemism and Literature, Effective Reasons for Using Euphemism in Kurdish Language, Reasons for Avoiding Taboos, Reasons). religious, political reasons, commercial reasons).

Keywords: Euphemism, Language and Culture, Taboo, Religion, Politics, Business

پێشەکی:

ناونیشانی توێژینەوەکە بریتییە لە (ڕوانگەیەکی کۆمەڵایەتی بۆ ئیوفیمیزم و بەکارهێنانەکانی لە زمانی کوردیدا)، ئامانجی سەرەکی توێژینەوەکە گەڕانە بە دوای هۆکارە کاریگەرەکانی بەکارهێنانی ئیوفیمیزم لە زمانی کوردیدا و تێگەیشتن لە دیاردەی ئیوفیمیزم لە زماندا، هەروەها پەیوەندیی نێوان بەکارهێنانی وشە و دەستەواژەی ئیوفیمیزم و پێکهاتە کۆمەڵایەتی و کلتورییەکانی کۆمەڵگای کوردی. لە دنیای ئەمڕۆدا قسەکردن لەسەر بابەتگەلی هەستیار زیادیکردوە، هەربۆیە ئاخێوەران بۆ دەربڕینی بۆچونەکانییان بەدوای جێگرەوەیەکی سوکتردا دەگەڕێن، بۆ ئەمەش پەنا دەبەنە بەر بەکارهێنانی ئیوفیمیزم. ڕێبازی توێژینەوەکە (پەسنی- شیکاری) یە، هەروەها کەرەستەی توێژینەوەکەمان لە زمانی ئاخاوتنی ڕۆژانەی خەڵکەوە

وەرگرتـوە. ئەم تـوێژینەوەیە جـگە لە پێشـەکی و ئەنجـام خـۆی لە دو تـوێی دوبەشـدا دەبینێـتەوە، بەشـێوەیەک بەشی یەکەم بۆ(کــــورتەیەک دەربــــارەی ئیــــوفیمیزم (جــــوانبێژی)) تەرخــــانکراوە، کە خــــۆی لەم تەوەرانەدا دەبینێـتەوە (چەمـک و پێناسـەی ئیـوفیمیزم، جۆرەکـانی ئیـوفیمیزم، ئیـوفیمیزمی شـاراوە، ئیـوفیمیزمی ئاشـکرا، ئەرکەکـانی ئیـــوفیمیزم، پێکهـاتەی ئیـــوفیمیزم، ئیـــوفیمزم و وشـــە، ئیـــوفیمیزم و ڕســـتە) بەشی دوەمــیش بە ناونیشـــانی (ڕوانـــگەیەکی کـــۆمەڵایەتی بـــۆ ئیـــوفیمیزم و بەکارهێنانەکـــانی لە زمـــانی کوردیـــدا)یە، کە خـــۆی لەم تەوەرانەدا دەبینێـــتەوە (ئیـــوفیمیزم و زمـــان، ئیـــوفیمیزم و کلتـــور، ئیـــوفیمیزم و ئەدەب، هۆکـــارە کاریگەرەکـــانی بەکارهێنـانی ئیـوفیمیزم لە زمـانی کوردیـدا، هۆکـاری دورکەوتـنەوە لە تـابو، هۆکـاری ئـاینی، هۆکـاری سـیاسی، هۆکـاری بازرگـانی).لە کۆتاییـدا ئەنجامەکـانی تـوێژینەوەکە، لیسـتی سـەرچاوەکان، پـوختەی تـوێژینەوەکە بە زمانی ئینگلیزی خراوەتە ڕو.

بەشی یەکەم/ کورتەیەک دەربارەی ئیوفیمیزم (جوانبێژی-جواندەربڕین)

١/١)چەمک و پێناسەی ئیوفیمیزم(جوانبێژی)Concept and Definition of Euphemism

ئیـــوفیمیزم بە یەکێـــک لە بـــابەتە گرنگەکـــانی بـــواری زمـــانەوانی بەتـــایبەت (زانســـتی زمـــانی کـــۆمەڵایەتی) دادەنرێـت، هەر بـۆیە سـەیر نیـیە،کە لە ئەدەبـدا چەنـدین بەرهەم و لێکـۆڵینەوەی لەبـارەوە کـراوە. ئیـوفیمیزم دیـاردەیەکی زمـانەوانییە و بەردەوام سـەرنجی زمانەوانـانی بۆخـۆی ڕاکێشـاوە. (ئەلکـایر) پێیـوایە ئیوفیمیزمەکـان ڕەگ و ڕیشـەی لاتینییـان هەیە و زۆربەیـان لە دوای ئـازادکردنی (ئینگلـتەرا) لە سـاڵی (١٠٦٦) هـاتونەتە نـاو زمـانەوە، بەو پێـیەی ئەوکـاتە زمـانی لاتیـنی زمـانی سـەرەکی چیـنە دەسـەڵاتدار و ئەرسـتۆکراتییەکان بـوە. (ئێنڕایـــت -Enright) پێیـــوایە زاراوەی (ئیـــوفیمیزم) لە زمـــانی یۆنـــانییەوە هـــاتوە و بە واتـــای (قســـەکردن بەشـێوەیەکی دروسـت) دێـت، بە هەمـان شـێوە فەرهەنـگی (ئیتمۆلـۆژی ئـۆنلاین) دەڵێـت: ((ئیـوفیمیزم لە بنەڕەتـــدا وشـــەیەکی یۆنـــانییە و لە دو بەش پێکهـــاتوە (Eu)، کە بە واتـــای (بـــاش)ە و (pheme)، کە بە واتای(قســـەکردن) دێـــت و هەردو وشـــەکەش بەیەکەوە واتـــای (قســـەکردنی بـــاش) دەگەیەنـــن.)) (OnlineEtymology).

لە زمانەوانیـدا ئیـوفیمیزم بە شـێوازی قسـەکردن نـاسراوە،کە بـۆ داپۆشـین یـان گـۆڕینی بـیرۆکەیەکی تونـد، نـاخۆش، یـاخود شـەرمەزارکەر بە بـیرۆکەیەکی جـوانتر یـاخود باشـتر بەکاردەهێنرێـت. ئیوفیمیزمەکـان لە زمـانی ڕۆژانەدا بـــاون و خـــزمەت بە ئەرکە کـــۆمەڵایەتیە جیاوازەکـــان دەکەن لەوانە (ئەدەب، دورکەوتـــنەوە لە بابەتەکـانی تـابو و پاراسـتنی هاوسـەنگی کـۆمەڵایەتی)، ئاشکراشـە ئیوفیمیزمەکـان مـێژویەکی دور و درێژیـان لە زمانـدا هەیە و لەوکـاتەوەی، کە بیرکـردنەوەی ئەفسـانەیی گەلان دەرکەوتـوە ئەویـش وەک دیـاردەیەکی زمـانی بەکـارهێنراوە. ئیوفێمیزمەکـان بە درێـژایی مـێژو بـۆ نەرمکـردن و شـاردنەوەی واقـیعە تـاڵ و توندەکان یـان ناخۆشـەکان بەکـارهێنراون. هەربـۆیە ئەم کـردە زمانەوانییـانە وەک ڕێـگەیەک بـۆ گەشـتکردن بە بـابەتگەلی هەسـتیاردا بەشـێوەیەکی کـۆمەڵایەتی پەسـەندکراوتر کـاردەکەن. سـەبارەت بە پێناسـەی (ئیـوفیمیزم-جـوانبێژی) هەریەکە لە (Allan&Burridge) ((ئیـــــــوفیمیزم بە ســـــــپڕای بۆنخۆشـــــــکەر نـــــــاودەبەن) (Allan&Burridge,2006,50)) (ویلیـام لـۆتز- WilliamLutz) یـش ئیـوفیمیزم ((بە ئەخـلاقی وتـاریێژی نـاو

دەبـــات.)) (Lutz,1997,10)، هەروەهـــا (فەیرکلـــۆف)یش (ئیـــوفیمیزم وەک دیـــاردەیەکی ڕۆژانە و گشـــتگیر دەبینێـــت،کە خـــزمەت بە ئامـــانجێکی تـــایبەت لە گوتـــاری کۆمەڵایەتیـــدا دەکـــات.)) (Fairclough,2001,12). هەرچی (راوســـن-Rawson)ە دەربـــارەی ئیـــوفیمیزم دەڵێـــت: (قســـەکەر لە کـــاتی ئاخاوتنـــدا زۆرجـــار وشـــەی ئیـــوفیمیزم بەبێ مەبەســـت بەکاردەهێنێـــت، واتە هەر لە منـــداڵییەوە فـــێر دەبێـــت، کە وشـــەی جـــوان و ناســـک بـــۆ دەربـــڕینی هەنـــدێک بـــابەت و دیـــاردە بەکاربهێنێـــت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشـــدا زۆرجـــار ئـــاخێوەر ئیـــوفیمیزم بە مەبەســـت و بـــۆ شـــاردنەوەی واتـــای هەنـــدێک وشـــەی ناپەســـەند و ڕێزگـــرتن بە کاردەهێنێـــت بەشـــێوازێک، کە گـــوێگر هەســـت بەوە نەکـــات قســـەکەر بـــۆ مەرام و مەبەســـتێک گۆڕانکـــاری لە وشـــەکانیدا کـــردوە) (Rawson,2001,23). ســـەرەڕای هەمـــو ئەم پێناســـانەش هەنـــدێک لە زمانناســـان ئیـــوفیمیزم وەک ســـەرچاوەی فریـــودان لە پەیوەنـــدییە کۆمەڵایەتییەکانـــدا دەناســـێنن، لەم ڕوانگەیەشـــەوە (لاکـــۆن) پێیـــوایە ئیوفیمیزمەکـــان دەتـــوانن ((وشـــە بە ڕواڵەت ســـادە و ڕاســـتەکان لە پشـــت وشـــە فریـــودەر و ئاڵۆزەکـــان بشـــارنەوە.)) (Banga,2015,3)،تەنـــانەت (لارۆک) یـــش زۆر جەخـــت لەم بۆچـــونە دەکـــاتەوە و پێیـــوایە ((ئەو ئیوفیمیزمـــانەی، کە مـــامەڵە لەگەڵ چەمـــکە ســـیاسی و ســـەربازی و بازرگانییەکانـــدا دەکەن دەتـــوانن فریـــودەر بـــن.))(هەمـــان ســـەرچاوەی پێشـــو)، هەمـــان دیـــدگا لەلایەن (ســـەفایر) ەوە پشـــتگیری دەکرێـــت، ئەو تیشـــکدەخاتە ســـەر گـــرنگی ئەو ئیوفیمیزمـــانەی، کە پەیوەنـــدییان بە پرســـە ژینگەییەکـــانەوە هەیە و دەڵێـــت: ((شانبەشـــانی پرســـە ســـیاسی و ســـەربازی و بازرگانییەکـــان کێشـــەی ژینـــگەیش بـــوەتە هـــۆی لەدایکبـــونی چەنـــدین ئیـــوفیمیزم، کە زۆربەیـــان چەواشـــەکارانە و مشـــتومڕێکی زۆریـــان لەســـەرە.)) (Rawson,2001,23)،لە فەرهەنـــگی (لۆنگمـــان) بـــۆ ئینگلـــیزی هاوچەرخـــدا (ئیـــوفیمیزم بە بەکارهێنـــانی وشـــەیەکی خۆشـــتر و کەمـــتر ڕاســـتەوخۆ بـــۆ شـــتێک پێناســـە کراوە، کە وا بیر دەکرێتەوە ناخۆشە.)) (Suhadi,2021,28).

کەواتە دەتـــوانین بڵێـــین ئیـــوفیمیزم بەکارهێنـــانی وشـــە یـــاخود دەســـتەواژەیەکە بـــۆ ئەو ئاخاوتنـــانەی بە لای کـــۆمەڵەوە پەســـەندتر و جـــوانتر و بەڕێزانەتـــرە، بەبێ ئەوەی کاربکـــاتە ســـەر گـــۆڕینی واتـــا، بە مانـــایەکی تـــر ئیـــوفیمیزم شـــێوازێکی گونجـــاوە بـــۆ کەمکـــردنەوەی کـــاریگەری نەرێـــنی لە لای گـــوێگر، ئەویـــش بەهـــۆی بەکارهێنـــانی ئەو وشـــە و دەربڕینـــانەی، کە بە ڕاســـتەوخۆ نـــاوترێن ئەمەش وا لە گـــوێگر دەکـــات، کە هەســـت بە دڵخـــۆشی بکـــات. هەرچەنـــدە ئەو شـــارەزا و زمانناس و زانایـــانە پێناســـەی جیاوازییـــان بـــۆ ئیـــوفیمیزم کـــردوە، بەڵام خـــاڵی هـــاوبەش لە نێـــوان هەموویانـــدا ئەوەیە، کە ئیـــوفیمیزم دەربـــڕینێکی بە ئەدەب و میهرەبانـــانەیە بـــۆ پەیوەندیکردن لەگەڵ ئەوانی دیکەدا.

٢/١) جۆرەکانی ئیوفیمیزم Types of Euphemism

زمانناســـان و لێکـــۆڵەرە ڕۆژئاواییەکـــان لە ڕوی مەبەســـتەوە ئیـــوفیمیزم بـــۆ دو جـــۆری ســـەرەکی دابەشـــدەکەن ئەوانیش:(Ustuner,2009,169)

٢/١- آ) ئیوفیمیزمی شاراوە (Hidden Euphemism)

ئەو ئیوفیمیزمـــانەن، کە واتاکانیـــان شـــاراوەیە لە کـــاتی دەربڕینـــدا، ئەم جـــۆرە لە ئیـــوفیمیزم (زیـــاتر لە بـــواری ســـــیاسی و بازرگانیـــــدا بەکاردەهێنرێـــــت، کە زۆربەی کـــــات هەڵگـــــری واتـــــای فریـــــودەر و

چەواشەکارین)(gecekusu,2006,5)، واتە بە گشتی ئیوفیمیزمی شاراوە زیاتر بۆ بەدەستهێنانی ئامانجێکی خراپ بەکاردەهێنرێت، بۆ نمونە لە کاتی شەڕی (بۆسنە)دا ئەوکۆمەڵکوژییەی بەرامبەر (بۆشناقیا)کان ئەنجامدرا بە (ethniccleansing- التطهیر العرقی) لەلایەن (سربی)ەکانەوە ناوزەد دەکرا(Bilginer,2001,443)، واتە ئەم دەربڕینە بۆ ئەوکارەساتە بەکاردەهێنرا، بۆ ئەوەی وشەی کۆمەڵکوژ بەکارنەهێنرێت و هەستی خەڵک و بە تایبەت کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بریندار نەکرێت و بە کارێکی ناپەسەندی نەزانن.

لە هەموکۆمەڵگایەکدا ڕۆژانە چەندین وشە و دەربڕین وەکو ئیوفیمیزمی شاراوە بەکاردەهێنرێن بە تایبەت لە بواری بازرگانیدا، ئەمەش بۆ ئەوەیە (کڕیار- بەکاربەر) بە بەکارهێنانی بەرهەمەکان ڕازیبکات. لە ڕاستیدا دیاردەی بەکارهێنانی ئیوفیمیزمی شاراوە فریودانی بەکاربەرە و یارییەکی زمانییە، کە بازرگان لە ساغکردنەوەی کاڵاکانیدا بەکاریدەهێنێت، بۆ نمونە (لە کۆمەڵگای تورکیدا لە شوێنی دەستەواژە (zam)، کە بە واتای گرانبون و بەرزبونەوەی بەهای کاڵاکان لە بازاڕدا دێت دەستەواژەی (fiyat ayarlamasi)، واتە ڕاستکردنەوەی بەهای کاڵاکان (تعدیل الاسعار) بەکاردەهێنرێت.) (gecekusu,2006,6). هەر لە بواری بازرگانیدا بۆ کەسانی (قەڵەو و لاواز) هەندێک هێما لە سەر جل و بەرگەکان دادەنرێت، کە لە دونیای ئەمڕۆدا بونەتە هێمایەکی جیهانی وەک هێمای (XXXL,XXL,XL,L,M,S) و لە کاتی ئاخاوتندا دوکاندار و بازرگانەکان سودی زۆری لێدەبینن، چونکە لە کردەی ئاخاوتندا تاڕادەیەکی زۆر نەگونجاوە بە کڕیارەکەت بڵێیت قەڵەویت یاخود لاواز، هەر بۆیە لە شوێنی ئەم دو وشەیە ئەم هێمایانە بەکاردەهێنرین، کە ئەمەش ئیوفیمیزمێکی شاراوەیە و بۆ ساغکردنەوەی کاڵاکان سودی لێدەبینرێت.

لەڕاستیدا ئیوفیمیزمی شاراوە نەک هەر لە بواری بازرگانییدا، بەڵکو لە بواری سیاسیشدا زۆر بەرچاو دەکەوێت و ڕۆژانە چەندین وشە و دەستەواژە وەکو ئیوفیمیزمی شاراوە بەکاردەهێنرێن. کۆمەڵێک لە زمانناسان پێیانوایە، کە بەکارهێنانی ئیوفیمیزم لە بواری سیاسیدا ئامانجی فریودانی تاکەکانی هەیە، بۆ نمونە دەربڕینێکی وەک (بەرزکردنەوەی باج) لە سیاسەتی ئەمڕۆدا زۆرجار بە ئیوفیمیزمێکی وەک (زیادکردنی داهات) جێگەی دەگیرێتەوە، ئەمەش زیاتر بۆ ئەوەیە، کە خۆیان لە دەنگی ناڕازی خەڵک دور بخەنەوە. هاوکات لە سەردەمی جەنگی دوەمی جیهانی و بە تایبەت لە ئەڵمانیا چەندین ئیوفیمیزمی شاراوە وەکو ئامرازێک بۆ فریودان بەکاردەهێنران، (بەشێوەیەک لە کاتی حکومڕانی (هیتلەر)دا چی زوڵم و زۆری و کوشتن و فێڵکردن بو لە پشت وشەی جوان و ناسک دەشاردرانەوە، بۆ نمونە دەستەواژەی (imparatorluk yasliar yurdu) واتە (شوێنی ئیمپراتۆرە بەتەمەنەکان) بەکاردەهێنرا بۆ ئەو شوێنانەی کەسانی بەتەمەن تێیدا ژەهر خوارد دەکران و تێیدا ئەکوژران. لە بواری کۆمەڵایەتیشدا چەندین نمونەی ئیوفیمیزمی شاراوە هەیە، بۆ نمونە لە زمانی تورکیدا دەستەواژەی (huzur evi)، کە بە واتای (ماڵی خۆشییەکان/شادییەکان) دێت بەکاردەهێنرێت لە شوێنی دەستەواژەی (yaslilary yurdu)، کە بە واتای (شوێنی بەساڵاچوان) دێت، ئاشکرایە لە زۆربەی کۆمەڵگاکاندا هەندیک جێگە هەن، کە تایبەتن بە کەسانی بەتەمەن، جا ئەوکەسانە کەسوکاریان نەمابێت یاخود نەیانگرتبێتنەخۆ، لە ڕاستیدا ئەو شوێنانە

هـیچ خـۆشی و شـادییەک بـۆ بەسـاڵاچوان دروسـتناکەن، بەڵام ئەم جـۆرە دەربڕینـانە بـۆ مەبەسـتی ڕێزگـرتن لەوان بەکاردەهێنرێن).(Banga,2015,4).

لە زمـانی کوردیشـدا چەنـدین نمـونەی ئیـوفیمیزمی شـاراوەمان هەیە و ڕۆژانە بەرگوێمـان دەکەون، واتە زمـانی کـوردیش وەکـو تەواوی زمانـانی تـری جیهـان بێ بەری نیـیە لەو وشـە و دەسـتەواژانەی چ لە بـواری بازرگـانی یـان بـواری سیاسـیدا بەکـاردەهێنرێن، بـۆ نمـونە وشـەی (گەنـدەڵی) و دەسـتەواژەی (بەهەدەردانی سـامانی وڵات) لە شـوێنی وشـەی(دزیکردن) بەکاردەهێنرێـت، واتە بەکارهێنـانی وشـەی (دزیکـردن) وێـنەیەکی نـاشرین و واتـایەکی نـاخۆش لای گـوێگر دروسـتدەکات، هەر لەبەر ئەمەشـە ئـاخێوەران خۆیـان لە بەکارهێنـانی ئەم جۆرە وشە و دەربڕینانە دور دەخەنەوە و لە بری ئەوە دەربڕینی تر بەکاردەهێنن.

٢/١- ب) ئیوفیمیزمی ئاشکرا (Obvious Euphemism)

ئەو ئیوفیمیزمـانەن، کە قسـەکەر لە کـاتی ئاخاوتنـدا مەبەسـتەکانی بە ئاشـکرا دەردەبڕێـت، واتە ئەم جـۆرە لە ئیـوفیمیزم هـیچ یـارییەکی زمـانی تێـدا نیـیە. لە ئیـوفیمیزمی ئاشـکرادا ئـاخێوەر هەوڵـێکی زۆر دەدات بـۆ ئەوەی چی وشـە و دەسـتەواژەی جـوان و سـەرنجڕاکێش هەیە، لە شـوێنی دەربـڕینی ڕەق و نـاخۆش و ئەوانەی دەبـنە هـۆی دروسـتبونی (شـەرم و تـرس و خەم و بێزێـزی) بەکاربهێنێـت. بێگومـان مەبەسـت لە بەکارهێنـانی ئیـوفیمیزمی ئاشـکرا تەنیـا نەهێشـتن یـاخود کەمکـردنەوەی ئەو کـاریگەرییە خـراپەیە، کە هەنـدێک ئاخـاوتن لە لای گـوێگر دروسـتیدەکات.(Tandiliku,2021,17). ئەم جـۆرە ئیـوفیمزمە کاتێـک لەلایەن قسـەکەرەوە بەکاردەهێنرێـت، گـوێگر هەسـت بەوە دەکـات، کە مەبەسـتی قسـەکەر ڕێزگـرتنە لە خـۆی و گـوێگرەکەی، ئەمەش تەواو پـێچەوانەی ئیـوفیمیزمی شـاراوەیە، کە قسـەکەر تەنهـا مەبەسـتی فریـودان و درۆکـردنە لەگەڵ گـوێگرەکەی. بێگومـان ئیـوفیمیزمی ئاشـکرا زیـاتر لە بـواری (تـرس، شـەرم، سـێکس، ئـاین، کەمئەندامی،هتـد) بەکاردەهێنرێت. بۆ نمونە:

- بەداخەوە منداڵەکە بەنابینایی لە دایک بو.
- پیاوەکە گیانی لە دەستدا.
- ئافرەتێکی ساویلکەیە.
- جوانە مەرگ بو.
- دوگیان بو.
- زمانی دەیگرێت.
- توشی دەردە پیسەکە بوە.

٣/١ ئەرکەکانی ئیوفیمیزم (The Function of Euphemism)

ئەرکەکانی ئیوفیمیزم بەپێی(Bachriani,et.al.) باچریانی و هاوکارانی بریتین لە: (Suhadi,et.al,2021,32)

١- ئیوفیمیزمەکـان ئـامرازێکن بـۆ پـاڵاوتنی زمـان،کە لە شـێوەی وشــە و ڕسـتە و دەربڕینەکانـدا بەکـاردەهێنرێن و ئامــاژەی ناشایســتە،ناخۆش یـاخود ناپەســەندیان هەیە و بە دەربــڕینی تــر جێگەیــان دەگیرێــتەوە، ئەمەش بــۆ ئەوەیە، کە ئاخێوەر خۆی لە بەربەستە کۆمەڵایەتی و ململانێ کلتورییەکان دور بخاتەوە.

٢- ئیوفیمیزمەکـان وەک ئامرازێـک بـۆ نهێـنی هێشـتنەوەی بابەتگەلێـک یـاخود شـتانێک بەکـاردەهێنرێن، کە تـاڕادەیەک ئاشـکرا کردنیـان زیـان بە گـوێگر دەگەیەنێـت، بـۆ نمـونە لە (بـواری پزیشـکی)دا هەنـدێک کـات وادەخوازێـت، کە چـارەخواز هەمـو زانیـارییەکی پێنەدرێـت بەتـایبەت کاتێـک تـوشی نەخۆشـییەکی کوشـندە بـوە وەکو نەخۆشی (شێرپەنجە/سەرەتان).

٣- یەکـێکی تـر لە ئەرکی ئیوفیمیزمەکـان ئەوەیە،کە وەک ئامرازێـک لە بـواری دیبلۆماسـیدا کـاردەکەن، ئەمەش زیـاتر لەلایەن بەرپرسـان و سـەرکردە سیاسـییەکان بـۆ ڕازیکـردنی خەڵـک و ژێـر دەسـتەکانیان بەکـاردەهێنرێن لە پێناو دورکەوتنەوە لە دەربڕینە ڕاستەوخۆ و نەخوازراوەکان،وەک:

- بەرزکردنەوەی باج ←——— زیادکردنی داهات

٤- ئەرکـێکی تـری ئیوفیمیزمەکـان ئەوەیە، کە وەک ئامرازێـک لە بـواری پەروەردەکردنـدا سـودی لێـدەبینرێت. بەواتـایەکی تـر ئیــوفیمیزم ئــامرازێکی پەروەردەیــیە، کە تێیــدا ئــاخێوەر خــۆی لە باســکردنی ڕاســتەوخۆی ئەو وشانە بەدور دەگرێت، کە ناپەسەندن و جۆرێک لە بێ ئەدەبییان تێدایە.

٥- ئیوفیمیزمەکـان وەک ئامرازێــک بــۆ دورخســتنەوەی مەتــرسی بەکــاردەهێنرێن، ئەم ئیوفیمیزمــانەی لەم بـوارەدا کـاردەکەن چەمـک گەلـێکن، کە ڕەنگـدانەوەی هەوڵەکـانی مـرۆڤن بـۆ بەدەسـتهێنانی ئاشـتی و سـەلامەتی و خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی.

٤/١) پێکهاتەی ئیوفیمیزم (Structure of Euphemism)

١-٤/١) ئیوفیمیزم و وشە

آ/ وشــەی ســادە: وشــەی ســادە ئەو وشــەیەیە، کە بە تەنیــا لە مــۆرفێمێکی واتــادار پێکــدێت، واتە ئیــوفیمیزم دەکرێت تەنها لە وشەیەکی سادە پێکبێت. بۆ نمونە:

سنگ ←——— دایکەکە بە شیری سنگی منداڵەکەی گەورە کردوە.

سپێرم ←——— پیاوەکە فەحسی سپێرمی کردوە.

ب/ وشــەی داڕێــژراو: ئەو وشــەیەیە،کە لە مــۆرفیمێکی واتــادار لەگەڵ پێشــگرێک یــاخود پاشــگرێک یــان هەردوکیان پێکدێت. بۆ نمونە:

بێرەوشت ←——— ئاسایش شوێنی بێرەوشتەکانی داخست.

نابینا ←——— پیاوە نابیناکە لە شەقامەکە پەڕیەوە.

ج/ وشەی لێکدراو: ئەو وشەیەیە، کە لە دو مۆرفێمی واتادار یاخود زیاتر پێکدێت. بۆ نمونە:

کەم ئەندام ← پێویستە کەم ئەندامان ڕێزێکی زۆریان لێبگیرێت.

سەرئاو ← منداڵەکە بۆ سەرئاو ڕۆیشت.

لەشفرۆش ← لەشفرۆشی یەکێکە لە قێزەونترین دیاردەکانی ناو کۆمەڵگا.

٤/١- ٢) ئیوفیمیزم و ڕستە

لە ئاستی ڕستەسازیدا ئیوفیمیزمەکان دەکرێت لە ڕستەیەک یاخود زیاتر پێکبێن، لەمبارەیەوە زمانزانی بەناوبانگی ئەمریکی (بۆلینگەر دوایت) دەڵێت: ((ئیوفیمیزمەکان تەنها لە ئاستی فۆنۆلۆژی و مۆرفۆلۆژیدا سنوردار نین، بەڵکو لە ئاستی سینتاکسیشدا ڕۆڵێکی گرنگ و کاریگەر لە دروستکردن و گۆڕینی ناوەڕۆکی واتاکاندا دەگێڕن.)) (Boltayevn,2020,53)، بە واتایەکی تر ئاستی ڕستەسازی ڕێگەیەکی کاریگەرە بۆ دارشتن و دەربڕینی ئیوفیمیزمەکان. لەم ئاستەی زماندا زۆرجار ئاخێوەر بۆ ئەوەی دەربڕینەکەی کەمتر توند دەربکەوێت شێوازی نکۆڵیکردن لە ئاخاوتنەکانیدا بەکاردەهێنێت لە شوێنی دەربڕینە ڕاستەوخۆکان، بۆ نمونە لە ڕستەی:

- پێموانییە ئەمە مومکین بێت.

کەمتر توندە و ڕەنگە گوێگر هەست بە باشتر بون بکات لەوەی، کە پێی بوترێت:

- پێموایە ئەمە مەحاڵە.

چونکە ڕستەی یەکەم دەتوانێت هیوایەک بە گوێگر بدات بەوەی، کە ڕەنگە هەندێک ئەگەر هەبێت، بەڵام ڕستەی دوەم ڕاستەوخۆ دەرگای هیوا دادەخات، جگە لەمەش (گۆڕانی کات) یەکێکی ترە لەم بابەتانەی لەم ئاستەدا کاریگەری خۆی لە ئیوفیمیزمدا هەیە، چونکە زۆربەیکات ئاخێوەر لە ئیوفیمیزمەکاندا سود لە کاتی (ڕابردو) دەبینێت بۆ دەربڕینێکی ئیوفیمیزم وەک لە ڕستەی:

- باوەڕم وابو کەسێک دەتوانێت لەو کارەدا یارمەتیم بدات.

واتای ڕاستەقینەی قسەکەر ئەوەیە (کەسێک بێت یارمەتیم بدات.)، هەروەها دەنگی (پاسیڤ)یش دەتوانرێت لە ئیوفیمیزمەکاندا سودی لێوەربگیرێت بۆ خۆ بە دور گرتن لە کارێک بە تایبەت ئەگەر کەسێک بیەوێت ڕەخنەیەک بگەیەنێت، بۆ نمونە:

- ئێمە ڕێگەت پێنادەین پەرتوک لە کتێبخانەکە ببەیتە دەرەوە.

لێرەدا ئاخێوەر دەتوانێت ئەم دەربڕینە بەم ئیوفیمیزمە بگۆڕێت و جێگەی بگرێتەوە. وەک

- تکایە، بردنە دەرەوەی پەرتوک لە کتێبخانە قەدەغەیە.

بێگومـان ئەم دەربـڕینە بە لای گـوێگرەوە نەرمـتر و پەسـەندترە لە دەربـڕینەکەی پێشـوتر. یـاخود لەم نمونـانەی خوارەوە، کە دەربڕینێکی ئیوفیمیزمن و بەکارهێنانیان بە لای کۆمەڵەوە پەسەندترە. وەک:

- ئەمری خوای کرد.
- جێ و مەکانی بەهەشت بێت.
- دواناخۆشیتان بێت.
- ڕۆحی شاد بێت.
- کۆتایی بە ژیانی هێنرا.
- مۆمی تەمەنی کوژایەوە.
- لە سوڕی مانگانە دایە.
- لە هاوسەرەکەی جیابووەوە.

بەشی دووەم/ ڕوانگەیەکی کۆمەڵایەتی بۆ ئیوفیمیزم و بەکارهێنانەکانی لە زمانی کوردیدا

١/٢) ئیوفیمیزم و زمان (Euphemism and Language)

زمـان ڕۆڵـێکی گـرنگی لە ژیـانی مرۆڤـدا هەیە، بەو پێـیەی وەک ئـامرازێکی پەیوەنـدیکردن لە نێـوان ئاخێوەرانـدا بەکاردەهێنرێـت. لەم ڕوانـگەیەوە ئەگەر سـەیر بکەین(کـاریگەریی زمـان لە سـەر ژیـانی مـرۆڤ هێنـدە بەهـێزە، کە شـتێکی نـامۆ نیـیە ئەگەر نـاکۆکی لە کۆمەڵگـادا ڕو بـدات، چـونکە هەر جـۆرە نیشـانەیەک یـاخود گۆڕانکـارییەک، کە لە ژیـانی مرۆڤـدا سـەر هەڵـدەدات بەهـۆی زمـانەوە دروسـت دەبێـت.)(Banga,2015,187). ئەوە ((سروشـتییە کاتێـک خەڵـکی دەڵـێن زمـان دەسـەڵاتە. ئەم وشـەیە ئەوەنـدە سـادەیە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشـدا ئەوەنـدە مانـایەکی ئـاڵۆزی هەیە.))(Boltyevna,2020,141)، ئەم لێـدوانە لەلایەن (فەیرکلـۆف-Fairclough) ەوە خـراوەتە ڕو، کە یەکـێکە لە دامەزرێـنەرانی شـیکاری ڕەخـنەیی گوتـار، لە لایەکی تـرەوە کەسـانێک هەن دەڵـێن: ((ئـێمە بە وشـە بیردەکەیـنەوە، بە وشـەکانیش چەمـک پێکـدەهێنین.))(Erkoci&Bushgjjikaj,2019,125) بە پشـت بەسـتن بەو وەسـفەی سـەرەوە، ئەوە ڕون دەبێـتەوە، کە ڕۆڵ و کارکردنی زمان لە ژیانی مرۆڤدا هیچ گومانێک هەڵناگرێت.

زمـان ئـامرازێکی چارەنوسسـازە بـۆ پەیوەنـدیی نێـوان مرۆڤەکـان، تەنـانەت گـرنگترین ناوەنـدە لە نێـوان هەمـو سیسـتەمە نیشـانەییەکانی مرۆڤـدا. زمـان لەلایەن شارسـتانیەتی مـرۆڤەوە بە یەکەوە لەگەڵ گەشەسـەندنی کلتـور و بیرکـردنەوە و هەروەهـا تەکنەلۆژیـادا دروسـتدەبێت و بەبێ زمـان زانسـت و تەکنۆلۆژیـا نـاتوانن گەشـە بـکەن، جـگە لە مەش زمـان لە پێکهـاتەی کلتورییـدا پـێگە و ئەرک و ڕۆڵی دوانەی هەیە، چـونکە لە لایەکەوە ڕەگ و بەرهەمی کلتـورە، لە لایەکی تـرەوە ئـامرازی بیرکـردنەوە و پشـتیوانیکردنە لە گەشـەکردن و گەشەسـەندنی زانسـت و تەکنەلۆژیـادا، هەربـۆیە ئەگەر ((وریـا بـین لە بەکارهێنـانی زمانـدا، لە بیرکردنەوەشـدا وریـا دەبـین، چـونکە زمـان ئـاوێنە و هـێزی عەقـڵە.))(Baydak,2015,18)، لەم ڕووەوە دەتـوانین بڵێـین ئیوفیمیزمەکـان کـاریگەرییەکی گەورەی واتاییـان لە سـەر زمـان هەیە، هەروەهـا پەیوەنـدییەکی بەهێزیشـیان لەگەڵ کۆمەڵگـا و کلتـوردا هەیە، بەو پێـیەی ئەوان سـتراتیژییەتی مانـا بەکـاردەهێنن نەک بـۆ ئەوەی خۆیـان لە

بـــابەتەکە بەدور بگـــرن، بەڵکـــو بـــۆ ئەوەیە ڕێیـــازێکی جێگـــرەوە بـــدۆزنەوە بـــۆ درێـــژەدان بە پەیوەنـــدییە کۆمەڵایەتییەکـــان، هەر ئەمەشـــە وایکـــردوە، کە هەریەکە لە (بـــراون و لیڤینســـن) بڵـــێن: ((ئیوفیمیزمەکـــان تایبەتمەنـــدییەکی گشـــتگیری بەکارهێنـــانی زمـــانن و لە هەمـــان کاتتـــدا ئـــامرازێکی زۆر کـــاریگەرن بـــۆ کـــۆنترۆڵکردنی لایەنی کــــــۆمەڵایەتی.))(Brown&Levinson,1978,82)، لەبەر ئەوەی ئــــــاخێوەران بە بەردەوامی زمــــــان وەک ئامرازێـــک بـــۆ پەیوەنـــدیکردن لەگەڵ یەکـــتردا بەکـــاردەهێنن، چ بەشـــێوەی زارەکی بێـــت، یـــاخود لە شـــێوەی نوسیندا بێت.

٢/٢) ئیوفیمیزم و کلتور (Euphemisms and Culture)

ئیوفیمیزمەکـــان توانـــای وەســـفکردنی بەکارهێنـــانی جۆراوجـــۆری مانـــای وشـــەییان هەیە، کە پەیوەنـــدییان بە مەیـــلی کلتـــوری زمـــانەوە هەیە. دیـــارە زمـــان تەنیـــا سیســـتەمێکی فۆرمـــاڵی دەنـــگ و وشـــە و پێکهـــاتەی ڕستەســـازی نیـــیە، بەڵکـــو بە پـــردی پەیوەنـــدی لە نێـــوان ئاخێوەرانـــدا لە چوارچێـــوەی بیروبـــاوەڕ و هەڵوێســـت و داب و نەریـــت و ڕەفتـــار و خـــوی کـــۆمەڵایەتی دادەنرێـــت، کە ئەمەش پەیوەســـتە بە کلتـــورەوە. کلتـــوریش (کۆمەڵێـــک بیروبـــاوەڕ، بەهـــا، ئەخـــلاق و ڕەفتـــارە، کە لەلایەن کۆمەڵگـــاوە دادەنرێـــت بـــۆ ئەوەی ڕەفتـــاری ئەنـــدامەکانی ســـــنوردار بکـــات.)(Jdetawy,2019,3834)، کەواتە زمـــــان پەیوەنـــــدییەکی تـــۆکمەی لەگەڵ کلتـــــوردا هەیە و ڕوداوەکـــانی زمـــان لە بنەڕەتـــدا وەک ڕوداوی کلتـــوری ســـەیر دەکـــرێن، هەر لەبەر ئەمەشـــە دەوترێـــت پێویســـتە لە سەر ئاخێوەر بەشێوەیەکی گونجاو لە کۆمەڵگادا ڕەفتار بکات و ئاگاداری کلتوری زمانەکەی بێت.

دەربـــڕاوە ئیوفیمیزمەکـــان لە کلتـــورێکەوە بـــۆ کلتـــورێکی تـــر دەگـــۆڕێن، بەو پێـــیەی هەر کلتورێـــک خـــاوەنی تایبەتمەنـــدی و داب و نەریـــتی کـــۆمەڵایەتی خـــۆیەتی و لە کلتـــورێکی تـــر جیـــاوازە، ئەم تایبەتمەنـــدی و جیاوازییـــانەش لە زمانـــدا ڕەنگـــدەدەنەوە، هەربـــۆیە دەوترێـــت ئیـــوفیمیزم و کلتـــور پەیوەنـــدییەکی دو لایەنەیـــان بەیەکەوە هەیە، بەو پێـــیەی دەربـــڕاوە ئیوفیمیزمەکـــان پـــڕ پـــڕن لە بەهـــای (کلتـــوری، کۆمەڵایەتی،....هتـــد). دەربـــڕاوە تابوییەکـــان لە زمانـــدا بە ئاســـانی بەراورد لە نێـــوان دو کلتـــوری جیـــاوازدا ڕوندەکەنەوە، چـــونکە ئەوە کلتـــوری ئەو کۆمەڵگـــایەیە بڕیـــار لە ســـەر ئەوە دەدات، کە دەربڕینێـــک تـــابوە یـــاخود تـــابو نیـــیە، بـــۆ نمـــونە لە کلتـــوری وڵاتی (ســـوید)دا زۆر ئاســـاییە ئـــافرەت دەســـتەواژەی (میزکـــردن) لە هەمـــو کـــات و شـــوێنێکدا بەکاربهێنێت، واتە ئاساییە ئەگەر بڵێت:

- دەچم میز دەکەم.

بەڵام لە زۆربەی کلتورەکـــانی تـــری جیهانـــدا ئەم دەســـتەواژەیە تـــابویە و چەنـــدین دەســـتەواژەی تـــری ئیـــوفیمیزم لە شـــوێنی ئەو بەکـــاردەهێنرێن، هەروەهـــا (لە زمـــانی ئینگلیزیشـــدا بەهەمـــان شـــێوەیە بـــۆ نمـــونە خوێنـــدکارانی کـــۆلێجی (بـــالیۆل) لە زانکـــۆی (ئۆکســـفۆرد) بـــۆ دەربـــڕاوی (بـــڕۆ بـــۆ توالێـــت) دەســـتەواژەی (ســـەردانی خـــاتو پیریـــام بـــکە) بەکـــاردەهێنن، ئەم دەربـــڕینەش بـــۆ ئەوە دەگەڕێـــتەوە، کە ئەم زەوییـــانەی تـــوالێتی ئەم کـــۆلێجەی لەســـەر دروســـتکراوە لەلایەن (خـــاتو پیریـــام) ەوە دراوە بەم کـــۆلێجە (al-khasawneh,2018,32)، هەرچی پەیوەســـتە بە زمانی کوردییەوە لەم کۆمەڵگایەدا ئافرەتان زیاتر ئەم دەستەواژانە بۆ ئەم مەبەستە بەکاردەهێنن:

- بۆ سەر ئاو دەچم.
- بۆ دەستشۆر دەچم.
- دەست و چاوم دەشۆم.

ئەم جیاوازییە كلتورییە تەنانەت زۆرجار لە ناو چەند دیالێكتێكی یەك زماندا بەرچاو دەكەوێت، بۆ نمونە لە شێوەزاری (هەولێر) دا ئاخێوەر بەشێوەیەكی ئاسایی ئەم ڕستانە بەكاردەهێنێت:

- تۆ كوڕێكی قۆزیت.
- ئارا ڕۆژ لە دوای ڕۆژ قۆزتر دەبێت.
- ڕامیار گەنجێكی قۆزە.

وشەی (قۆز) لە كلتور و شێوەزاری (هەولێر)دا وشەیەكی پەسەندە و واتایەكی جوان دەدات و ئاخێوەرانی لە سەر ئەم واتایە ڕێككەوتون، بەڵام ئاخێوەرێك لە (دهۆك) ناتوانێت ئەم وشەیە بە ڕاستەوخۆیی بەكاربهێنێت، چونكە لە كلتور و شێوەزاری ئەواندا ئەم وشەیە واتای (ئەندامی سێكسی_ مێینە) دەدات و دەبێتە هۆی دروستبونی شەرم و بێڕێزی، واتە ئەم وشەیە لە (دهۆك) تابوە و ئاخێوەران خۆیان لە بەكارهێنانی دور دەخەنەوە و لە شوێنی ئەمە وشەی (جوان، لاو، ڕند، تازە،هتد) بەكاردەهێنن، كەواتە دەتوانین بڵێین فاكتەری كلتوری و ناوچەی ڕۆڵێكی بەرچاوی لە دروستكردنی ئیوفیمیزم لە زماندا هەیە.

٣/٢)ئیوفیمیزم و ئەدەب (Euphemisms and Politeness)

بە بۆچونی (Al-Kharabsheh) پەیوەندیكردن تەنیا بابەتی ئاڵوگۆڕی گفتوگۆ نییە، بەڵكو بابەتی بەئەدەب و زانین و چۆنیەتی ناردنی پەیامەكە بەبێ ئەوەی كاریگەری لە سەر ڕوخساری قسەكەرەكە هەبێت. لە كردەی ئاخاوتندا زۆرجار ئاخێوەران ڕوبەڕوی ناتەبایی مەعریفی دەبنەوە و دۆخەكان پێویستی بە هەڵبژاردن هەیە لە نێوان ئاماژەدان بە شتێك، كە ڕاستەوخۆ بێت، یاخود ڕزگاركردنی كەسێك لە هەندێك بەرپرسیارێتی و ڕێگەدان بە گوێگر، كە لە مانای ڕاستەقینە بگات. بونی وشەی ڕاست و ڕەوان، كە ڕەنگە ترس لە هێزە سەرو سروشتییەكانی وەك (مردن) دروستبكات ئیلهامبەخش بێت و ببێتە هۆی گەڕان بە دوای ئیوفیمیزمدا. زۆرێك لە زمانەكان ئامرازی تایبەتییان هەیە بۆ نیشاندانی (ئەدەب، جیاوازی، ڕێزگرتن، یان دانان بە پێگەی كۆمەڵایەتی قسەكەر و گوێگر)(narmina,2015,152)، كەواتە ((ئەدەب دیاردەیەكی پێناسەكراوی كلتورییە و ئەوەی لە كلتورێكدا بە ئەدەب دادەنرێت، زۆرجار دەتوانێت لە كلتورێكی دیكەدا تەواو بێ ئەدەبی بێت یان سەیر بێت.)(Leech,2014,19)، یەكێك لە تەكنیكەكانی نمایشكردنی ئەدەب بەكارهێنانی ئیوفیمیزمەكانە، كە سود لە ناڕونی و هەروەها واتاسازی وەردەگرن.

چەمكی ئەدەب لە دوای پەرەپێدانی لەلایەن (براون و لیڤنسن-Brown&Levinson) ەوە گرنگییەكی زۆری بەخۆیەوە بینی، چونكە هەریەكە لە (براون و لیڤینسن) (تیۆری ئەدەب)یان پەرەپێدا، تیۆرەكە بانگەشەی ئەوە دەكات و دەڵێت: ((كاتێك ئاخێوەران دەیانەوێت خۆیان لە هەڕەشەكردن بۆ سەر ڕوخساری بەرامبەر بەدور بگرن، پەنا دەبەنە بەر بەكارهێنانی فۆڕمی جۆراوجۆری ناڕاستەوخۆی و ناڕونی و،هتد بۆ

ئەوەی قسەیان لەگەڵ بکەن و بەو هۆیەوە واتاکانیان تێکەڵ بە (ئاماژە) دەکەن نەک ڕاستەوخۆ دەربڕن.)) (Brown&Levinson,1978,85) سەرەڕای ئەمەش (تیۆری ئەدەب) سەر بە بواری (پراگماتیکی کۆمەڵایەتییە) و لێکۆڵینەوەیە لەپەیوەندیی نێوان (قسەکەر،گوێگر، بابەت و شوێن)، کە پێویستە ڕۆڵیان لە کردەی ئاخاوتندا لە بەرچاو بگیرێت. هەر لەبەر ئەمەشە (براون و لیڤینسن) باوەڕیان وایە ئەدەب هۆکارێکی سەرەکییە بۆ ئەوەی ئاخێوەران لە ئاخاوتنەکانیاندا پەنا ببەنە بەر بەکارهێنانی ئیوفیمیزم.

لەگەڵ گەشەسەندنی ڕەوتی ئابوری و کۆمەڵایەتییدا مرۆڤەکان بە دوای شارستانیەتی زماندا دەگەڕێن، هەر لەبەر ئەمەشە کاتێک ئاخێوەران دەیانەوێت ئاماژە بە شتێکی ناخۆش بکەن، پێیان باشە هەندێک دەربڕینی سوک و ناڕاستەوخۆ و ئیوفیمیزم بەکاربهێنن، بەمەش پراکتیکی ئیوفیمیزم ئەرکی ئەدەبی خۆی نیشاندەدات، کە بریتییە لە ڕێزگرتن لە کەسانی تر و دەربڕینی وشەکان بە ئەدەبەوە، بۆ ئەوەی ئاخێوەران ئازاریان پێ نەگات و وایان لێبکات ئەو شتانە بەشێوەیەکی دڵخۆشکەر قبوڵ بکەن، کەواتە ئیوفیمیزمەکان ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕن لە دروستکردنی کەشێکی ئەرێنی و پتەوکردنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و لە کۆتایشدا بەدەستهێنانی ئامانجەکانی پەیوەندیکردن. بۆ نمونە لە زمانی کوردیدا وشەی (پیر) لە ڕوانگەی کۆمەڵایەتییەوە وشەیەکی تابوە و چەندین ئیوفیمیزمی هەیە، کە دەتوانرێت شوێنی وشە تابوەکە بگرێتەوە و لە هەمانکاتدا ئەدەب و ڕێزێکی زۆر نیشانبدات وەک (بەساڵاچو، بەتەمەن، بە ئەزمون،هتد).

– پیاوە پیرەکە هات. ←
پیاوە بەتەمەنەکە هات.
پیاوە بەساڵاچوەکە هات.
پیاوە بە ئەزمونەکە هات.

٤/٢) هۆکارە کاریگەرەکانی بەکارهێنانی ئیوفیمیزم لە زمانی کوردیدا

١-٤/٢) هۆکاری دورکەوتنەوە لە تابو

وشەی تابو (Taboo) لە بنەڕەتدا وشەیەکی (پۆلۆنیزی)یە و لەو کۆمەڵگایەدا ئاماژەیە بۆ ئەو کردارانەی (قەدەغەکراون) و پێویستە ئاخێوەران خۆیانی لێ بە دور بگرن، لە ساڵی (١٧٧٧) لەلایەن کاپتن (کوک) ەوە ئەم وشەیە هاتە ناو زمانەوانی ئەوروپییەوە و دواتریش لەلایەن چەندین و نوسەر و زانایانی زانستەکانی ترەوە بەکارهێنرا، یەکێک لەو زانستانەش زانستی زمانەوانی بو (ئەمین،٢٠١٢، ٢٣)، بە بۆچونی هەریەکە لە (فرۆمکین و ڕۆدمان-Fromkin&Rodman)((ئیوفیمیزم و تابو وەک دو ڕوی یەک دراون.)) (Fromkin&Rodman,2014,32)، بەو پێیەی ئیوفیمیزم و تابو پەیوەندییەکی بەتینیان بەیەکەوە هەیە و ناتوانرێت لە یەکتر جیابکرێنەوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت، کە هەردو دیاردەکە لە زماندا لەگەڵ یەکتر دێن و یەکتری تەواو دەکەن، واتە ناگونجێت باس لە یەکێکیان بکەین و ئەوەی تریان فەرامۆش بکەین، چونکە هەر شوێنێک تابوی لێبێت دەتوانێت ئیوفیمیزم دروستبکات، هەر لەبەر ئەمەشە دەتوانین بڵێین یەکێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی دروستبون و بەکارهێنانی ئیوفیمیزم لە زماندا تابوە. کەواتە ((تابو بریتییە لە سەرجەم ئەو دەربڕاوە زمانییانەی، کە لە ڕوی کۆمەڵایەتی و کلتورییەوە دەربڕینیان بەشێوەیەکی

ڕاستەوخۆ شیاو نییە، ئەمەش لە لایەکەوە بەهۆی وابەستەبونیان بە ئۆرگانەکانی ئادەمیزادەوە، یان کردە سێکسییەکانەوە، یان نەخۆشی و شتە شومەکان، لە لایەکی تریشەوە وا بەستەی دەربڕینەکانە بە بابەت و شوێنە پیرۆزەکانەوە.))(فەرەج،٢٠١١، ٥٩). لەمبارەیەوە (غونانۆ) باوەڕی وایە دەربڕاوە تابوییەکان لە هەمو زمان و کلتورەکاندا هەن، هەرچەندە هەمو کۆمەڵگایەک هەندێک تابوی تایبەت بە خۆی هەیە، کە پەیوەستە بە بیروباوەڕە کلتورییەکانی ئەو کۆمەڵگایەوە، ئەمەش بەو واتایە دێت، کە هەندێک لە دەربڕاوە تابوییەکان گشتگیرن و هەندێکی تریشیان تایبەتن بە کلتور و کۆمەڵگاوە.

لە ڕاستیدا تابوترین بابەتەکان لە کلتوری ڕۆژئاوادا سنوردارە بەو شتەی، کە ناوی لێنراوە (سێگۆشەی تابو)، کە لەنێویاندا (سێکس، ئاین و سیاسەت) لە هەرە دەربڕاوە تابوییەکانن، هەرچەندە (سێکس) وەک تابوترین بابەت لە کلتوری ڕۆژئاوادا دەمێنێتەوە، واتە بەهێزترین وشەی تابو لە جیهانی ئینگلیزی قسەکەردا هێشتا پەیوەستن بە سێکسەوە.(Trudgill,2000,79)، ئەگەر ئەمە پەیوەست بکەین بە کلتور و کۆمەڵگای کوردییەوە بە هەمان شێوە دەربڕاوە (سێکسییەکان) لە ترۆپکی دەربڕاوە تابۆییەکان دان. زمان وەک چەکێکی کاریگەری دەستی مرۆڤ توانایەکی تایبەتی داوە بە ئاخێوەران بەشێوەیەک، کە بۆ گەیاندنی مەبەستەکانیان چەندین دەربڕینی جیاواز بەکاربهێنن، لەم ڕوانگەیەوە کاتێک بابەتە تابوییەکان ڕێگری کلتوری و کۆت و بەندی کۆمەڵایەتی دەبنە هۆی دەرنەبڕینیان، ئا لێرەدا لە زمانەوانیدا بابەتی (ئیوفیمیزم) دێتە پێشەوە، بەو پێیەی دەبێتە جێگرەوەی دەربڕاوە تابوییەکان. بەم شێوەیە ((دەبینین لە پاڵ خۆ بە دور گرتن لە بەکارهێنانی تابوکاندا ناسکی و نەرم و نیانی لەگەڵ نیشاندانی ڕێزدا دو فاکتەری کۆمەڵایەتین بۆ بەکارهێنانی ئیوفیمیزم))(mohammed,2018,13)، بەم شێوەیە ئیوفیمیزم دەبێتە شوێنگرەوەیەک بۆ ناوهێنان و باسکردنی ئەو شتانەی، کە تابون بەشێوەیەکی شیاو لەلایەن کۆمەڵگا و خەڵکەوە. ئاشکرایە تابو لە هەمو زمانانی جیهاندا بەرچاو دەکەوێت و تایبەت نییە بە زمانێکی دیاریکراوەوە، بەو پێیەی لە هەمو زمانێکدا چەند هۆکارێک دەبنە هۆی ئەوەی چەندین وشە و دەربڕین قەدەغە بکرێن و ئاخێوەر خۆی لە بەکارهێنانیان بەدور بگرێت، بێگومان لە هەمو کۆمەڵگایەکدا چەندین بابەت و کردار هەیە، کە ئاخاوتن لە بارەیانەوە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ ڕێگە پێنەدراوە و ئەمەش پەیوەستە بە کلتور و کۆمەڵگاکەوە.

لە زمانی کوردیدا چەندین دەربڕاوی تابومان هەیە، کە لەلایەن کۆمەڵگاوە ناپەسەندە و ئاخێوەر خۆی لە بەکارهێنانیان بە دور دەگرێت و لە شوێنی ئەوان چەندین وشە و دەربڕینی پەسەند بەکاردەهێنێت، کە پێیاندەوترێت (ئیوفیمیزم/جوانبێژی/جوانەدەربڕین)، کەواتە لە زمانی کوردیدا یەکێک لە فاکتەرە سەرەکییەکان بۆ بەکارهێنانی دەربڕاوی ئیوفیمیزم تابویە، بۆ ئەوەی ئاخێوەران لە کاتی ئاخاوتن لە سەر بابەتی (سێکس، نەخۆشی، مردن، ئاین، دەرهاویشتەی لەش....هتد)، خۆیان بە دوربگرن لە تانە و تەشەری کۆمەڵگا. بۆ نمونە وشەی (میزکردن/پیسایکردن) لە کۆمەڵگای کوردیدا هەڵگری تابویەکی بەهێزن و کاتێک قسەکەر بیەوێت دەربارەیان قسە بکات ئەوە بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ و پەردە پۆشکراو ئاماژەیان پێدەکات، چونکە ناوهێنانیان دەبێتە هۆی دروستبونی شەرم و بێڕێزی بەرامبەر بە گوێگر، لە بەرئەوە لە شوێنی ئەوان چەندین وشە و دەربڕینگەلی تری ئیوفیمیزم بەکاردەهێنرێن، بۆ ئەوەی ئەم شەرم بێڕێزییە نەمێنێت یاخود کەم ببێتەوە وەک:

- دەست بە ئاو دەگەیەنم.
- دەچم بۆ سەر ئاو.
- تەنگاوم.
- هەست بە گرژی دەکەم.
- دەچم بۆ توالێت.
- دەچم دەستنوێژ هەڵدەگرم.
- دەچم بۆ دەبلیو سی (WC).
- سکم دێشێت.

جـــگە لەوەش باســـکردنی هەنـــدێک دەرهاویشـــتەی تـــری لەش هەن، کە ئەوانـــیش لە ڕوانـــگە کـۆمەڵایەتییەکەوە هەڵگـری تـابویەکی بەهـێزن و باسـکردنیان بەشـێوەیەکی ئاشـکرا دەبێـتە هـۆی دروسـتبونی شـەرم وەک (عـادە بـون)، دیـارە ئەم وشـەیە لەلایەن تاکەکـانی کـۆمەڵەوە وشـەیەکی پەسـەند نیـیە، هەر بـۆیە لە شـــوێنی ئەم وشـــەیە (ســـوڕی مانگـــانە) بەکاردەهێنرێـــت، کە دەربـــڕاوێکی ئیـــوفیمیزمە وەک لەم ڕســـتانەدا ڕوندەبێتەوە:

- دواجار کەی بو کەوتیتە سوڕی مانگانەوە؟
- هەست دەکەم سوڕی مانگانەم تێکچوە.

بە هەمـان شـێوە وشـەی (چڵـم) بە (پیسیـ لـوت) جـێگەی دەگیرێـتەوە، کە دەربـڕاوێکی ئیـوفیمیزمە، یـان وشــەی(تــڕ و فــس) بە وشــەی (بــا لێبــونەوە/ غــازات) شــوێنی دەگیرێــتەوە، کە دیســان ئەمــیش دەربــڕاوێکی ئیوفیمیزمە لەلایەن تاکەکانی کۆمەڵەوە گونجاو و پەسەندترە، وەک لەم خشتەیەی خوارەوە دەردەکەوێت:

تابو	ئیوفیمیزم (جوانبێژی)
میزکردن	دەست بە ئاو دەگەیەنم / دەچمە توالێت
گو(پیسایکردن)	تەنگاوم / هەست بە گرژی دەکەم/ سکم دێشێت
عادەبون	سوڕی مانگانە
چڵم	پیسی لوت
تڕ و فس	با لێبونەوە / غازات

خشتەی ژمارە (١) ئیوفیمیزم بۆ (دەرهاویشتەی لەش)

جــگە لەمەش چەنــدین دەربــڕاوی تــابویی ترمــان هەن، کە پەیوەســتن بە (مــردن و نەخۆشــییەکان) و ئــاخێوەران خۆیــان لە بەکارهێنــانی بە دور دەگــرن، بــۆ نمــونە وشــەی (سەرەتان/شــێرپەنجە) لە کــۆمەڵگەی کوردیــدا تــابویە، لە شــوێنی ئەوە دەربــڕاوی تــر بەکاردەهێنرێــت وەک (نەخۆشــییە پیســەکە)، یــان (نەخــۆشی درێژخــایەن)، کە دەربــڕاوێکی ئیــوفیمیزمە و گــوێگر کەمــتر هەســت بە ئــازار دەکــات، وەک لەم خشــتەیەی خوارەوە دەردەکەوێت:

تابو	ئیوفیمیزم (جوانبێژی)
مردن	خوا لێی خۆش بێت/ کۆچی دوایی کرد
شێرپەنجە/سەرەتان	نەخۆشیە پیسەکە/نەخۆشی درێژ خایەن
ئایدز	نەمانی بەگری لەش

خشتەی ژمارە (٢) ئیوفیمیزم بۆ (نەخۆشی و مردن)

هەرچی پەیوەستە بە کردە سێکسییەکانەوە زمانی کوردیش، وەکو تەواوی زمانانی تری جیهان بابەتی (سێکسی_) و ناوی ئەندامە سێکسییەکان لە هەمو بابەتەکانی تر زیاتر تابونە، واتە تاکەکانی کۆمەڵگای کوردی خۆیان لە بەکارهێنانی بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ بە دور دەگرن، چونکە ئەم دەربڕاوانە لە کلتوری کوردیدا بابەتگەلێکی زۆر هەستیارن و لە کاتی بەکارهێنانیاندا (شەرم و بێڕێزی)یەکی زۆر دروستدەبێت، هەربۆیەشە ئاخێوەران پەنا دەبەنە بەر دەربڕاوە ئیوفیمیزمەکان، کەواتە (ناوهێنان و باسکردنی ئەو بابەتانەی پەیوەندی بە کردە سێکسییەکانەوە، یان هەڵگری ئەو واتایەیە قەدەغە کراون و باسکردن و ناوهێنانیان لەلایەن قسەکەر، کۆمەڵگا بە بێ ئابڕو بێشەرم لە قەڵەمی دەدات.)(عەبدولرەحمان،٢٠٠٩، ٧٧)، بۆیە ئاخێوەران لە شوێنی ناوی(کردە سێکسییەکان) چەندین وشە و دەربڕینی ئیوفیمیزم بەکاردەهێنن، وەک (جوتبون / پێکەوە خەوتن،هتد)، کە لە شوێنی (گا.....) بەکاردەهێنرێت، کە وشەیەکی تابویە، تەنانەت زۆرجار قسەکەر هەوڵدەدات لەگەڵ دەربڕاوە ئیوفیمیزمەکەدا چەند دەربڕینێکی تر بەکاربهێنێت بۆ زیاتر ڕێزگرتن لە گوێگرەکەی، وەک (بیلا مانێ، حاشا حازری، دور لە ڕوی ئێوە، عەیب نەبێت، پەرژینێکی قایم بێت،هتد) بۆ نمونە:

- عەیب نەبێت بەیەکەوە خەوتن.
- دور لە ڕوی ئێوە لەسەر یەک جێگە خەوتن.
- پەرژینێکی قایم بێت بەیەکەوە جوتبون.

هەروەها ناوهێنانی ئەندامە سێکسییەکانی (ژن و پیاو) بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ لە ڕوانگە کۆمەڵایەتییەکەوە دیسان (تابو)یە و لە سەر ئاخێوەر پێویستە لە کاتی بەکارهێنانیاندا پەنا بباتە بەر دەربڕاوە ئیوفیمیزمەکان، هەرچەندە ئەوانیش وەکو تەواوی ئەندامەکانی تری لەش ئەرکی خۆیانیان هەیە، بەڵام لەبەر هۆکاری ئاینی و کلتوریی کۆمەڵگا ڕێگا نادات ناوەکانیان بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ بەکاربهێنرێت، بەڵکو چەندین وشە و دەربڕینی ئیوفیمیزم لە شوێنی ئەوان بەکاردەهێنرێت، هۆکاری ئەمەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە ((سێکس لە ئایندا گوشارێکی زۆری لە سەرە و سنورێکی بەرتەسکی هەیە و لە ناو کۆمەڵیشدا بەشێوەیەکی زۆر فراوان ڕەنگی داوەتەوە، تەنانەت ناو هێنان و باسکردنی هەرچی پەیوەندی بە سێکسەوە هەیە، هەر لە کرداری سێکس و ئەندامەکانی زاوزێ، تەنانەت دەربڕینی هەندێک کردار و زاراوە و جل و بەرگی تایبەتیش بە نەشیاو و ناپەسەند دانراوە و پێویستە ئاخێوەر ناڕاستەوخۆ ناویان بهێنێت.))(شەمس،٢٠٠٦، ١٢٨)، هەر بۆیە پەنا دەبرێتە بەر دەربڕاوە ئیوفیمیزمەکانی وەک (ئەندامی زاوزێی نێرینە، ئەندامی زاوزێی مێینە، زەکەر،هتد) وەک لەم ڕستەیەدا دەردەکەوێت:

- ئەگەر هەست بە کێشەیەک دەکەیت لە ئەندامی نێرینەت، پێویستە سەردانی پزیشکێکی پسپۆر بکەیت.

ئەگەر لەم ڕستەیەی سەرەوە ورد ببینەوە دەبینین ئەم دەربڕینە و چەندین دەربڕینی تر ڕۆژانە لەلایەن ئاخێوەرانەوە بەکاردەهێنرێن، بە مەبەستی دورکەوتنەوە لە دەربڕاوە تابوییەکان. هەروەها ناوی هەندێک جل و بەرگ بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ بابەتێکی تابویە و ناپەسەندە بەکاربهێنریت، بەڵکو لە شوێنی ئەوان هەندێک وشە و ناوی تر بەکاردەهێنرێن، بە تایبەت ئەو جل و بەرگانەی دەلالەت لە (جل و بەرگی ژێرەوە) دەکەن، وەکو (سوخمە، دەرپێ، هتد) لە شوێنی ئەوان هەندێک وشە و ناوی ئیوفیمیزم بەکاردەهێنرێن وەکو(شۆرت، ستیان، لیباس،هتد)، چونکە ناوهێنانی ئەم جل و بەرگانە دەبێتە هۆی دروستکردنی شەرم هەم بۆ قسەکەر و هەم بۆ گوێگر.

هەر لە چوارچێوەی بابەتی سێکسیدا، هەندێک وشە و دەربڕین هەن تابونە و قسەکەر خۆی لە بەکارهێنانیان بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ بە دور دەگرێت و هەندێک وشەی تر لە شوێنیان بەکاردەهێنێت بۆ نمونە وشەی (قەحپە) لە ڕوانگە کۆمەڵایەتییەکەوە وشەیەکی تابویە و دەبێتە هۆی دروستبونی شەرم لە لای گوێگر، لەبەر ئەوە چەندین وشە و دەربڕینی تر لە شوێنی بەکاردەهێنرێت وەکو(لەشفرۆش، بێڕەوشت، داوێنپیس، هتد)، کە دەربڕاوێکی ئیوفیمیزمن وەک لەم ڕستانەدا دەردەکەوێت:

- ئەو ئافرەتێکی داوێنپیسە.
- ئەو ئافرەتێکی لەشفرۆشە.
- ئەو ئافرەتێکی بێڕەوشتە.

ئەم خشتەیەی خوارەوە زیاتر بابەتە تابۆ و دەربڕاوە ئیوفیمیزمەکان ڕوندەکاتەوە:

تابو	ئیوفیمیزم (جوانبێژی)
تۆو	ئاو / سپێرم
مەمک	سنگ
دەستپەڕ	دەستبازی
گ......	جوتبون/ پێکەوە خەوتن/سەرجێیکردن
قەحپە	لەشفرۆش/بێڕەوشت/ داوێنپیس
سوخمە	ستیان
دەرپێ	شۆرت

خشتەی ژمارە (٣) ئیوفیمیزم بۆ (کردارە سێکسییەکان)

لێرەدا ئەوەمان بۆ ڕون دەبێتەوە، کە دەربڕاوە ئیوفیمیزمەکان چەکێکی کاریگەری دەستی ئاخێوەری زمانی کوردیین، کە بەردەوام لە کاتی ناچار بونی دەربڕاوە تابوییەکاندا پەنایان بۆ دەبات، کە ئەمەش ڕۆڵێکی گرنگ لە بەردەوامبونی پرۆسەی گفتوگۆکردن دەبینێت، بەو پێیەی ئەگەر قسەکەر گوێ بە گوێگرەکەی نەدات

و بە بێ پەردە و ڕاستەوخۆ دەربڕاوە تابوییەکان بەکاربهێنێت، ڕێگە خۆشکەر دەبێت لە نەمانی پرۆسەی پەیوەندیکردن، کەواتە دەتوانین بڵێین یەکێک لە خاڵە جەوهەرییەکانی بەکارهێنانی ئیوفیمیزمەکان لە زمانی کوردیدا بۆ دور کەوتنەوەیە لە بابەتە تابوییەکان.

٢-٤/٢) هۆکاری ئاینی

یەکێکی تر لەو هۆکارانەی، کە دەبێتە هۆی ئەوەی چەندین وشە و دەربڕینی ئیوفیمیزم لە زماندا بێنە ئاراوە بریتییە لە ئاین، لەبەرئەوەی مرۆڤەکان پەیوەندییەکی پتەویان بە بیرو باوەڕە ئاینییەکانەوە هەیە و ڕێزگرتن و بەرز ڕاگرتنی ئەو یاسایانەی لە هەر ئاینێکدا دیاریکراون وەکو ئەرکێکی گرنگ و پیرۆز سەیر دەکرێن، هەر لەبەر ئەم هۆکارەشە ڕێزنەگرتن و دەرچون لەو یاسا و بیرو باوەڕە ئاینییانە ترسێکی گەورە لای مرۆڤ دروستدەکەن. ((لەناو هەمو میللەتێکدا بەها و ڕێسا ئاینییەکان وەک پێکهاتەیەکی کلتوری میللەتەکە پێگەیەکی بەرچاوی لە ناخی تاکەکانی ئەو میللەتەدا هەیە. لەم ڕوانگەیەوە کارکردن بە پێچەوانەی ئەم بەها ئاینییانەوە تاک دەخاتە ژێر پرسیارەوە و تەکانی بە گومان و ناچیزییەوە لەلایەن کۆمەڵەوە لێوەردەگیرێت.))(فەرەج،٢٠١١، ٧٣)

لە هەمو زمانانی جیهاندا هەندێک وشە و دەربڕین هەن زۆر پیرۆزن و ناکرێت هەروا بە سادەیی بوترێن، بەڵکو پێویستە بەشێوەیەک بوترێن، کە گوێگر هەست بەوە بکات ئاخێوەر بە مەبەستی ڕێزگرتن گۆڕین لە شێوازی ئاخاوتنەکەیدا دەکات، بۆ نمونە ناوی (خودا) لە زۆربەی هەرە زۆری زمان و کلتورەکانی جیهاندا بەشێوەیەکی سادە ناوترێت، واتە وشەی (خودا) بە تەنیا وتنی وشەیەکی (تابو)یە و پێویستە لە سەر ئاخێوەر وشەی تری لەگەڵ بەکاربهێنێت، هەروەها ناوی (پێغەمبەران) لە کاتی بەکارهێناندا ئاخێوەر هەوڵدەدات وشە و دەربڕینی تری لەگەڵ بەکاربهێنێت بەمەبەستی ڕێزگرتن و بەرز ڕاگرتنی، بۆ نمونە ناوی پێغەمبەری ئیسلام (محەمەد) لە کاتی بەکارهێناندا هەندێک وشە و دەربڕینی تری لەگەڵ بەکاردەهێنرێت، ئەگەر بێت و بە تەنیا بەکاربهێنرێت ئەوا تابویە و لای هەمو موسڵمانێک بە کارێکی ناپەسەند دادەنرێت.

زمانی کوردیش وەکو تەواوی زمانانی جیهان پابەندە بە دەستور و یاسا و ڕێسا ئاینییەکانەوە، بەوپێیەی بەشی هەرە زۆری دانیشتوانی کوردستان پەیڕەوی ئاینی پیرۆزی ئیسلام دەکەن، واتە باوەڕیان بە (خوای گەورە و پێغەمبەران) هەیە، هەر لەبەر ئەمەشە لە کاتی بەکارهێنانیاندا وشە و دەربڕاوی ئیوفیمیزمی لەگەڵ بەکاردەهێنن وەك:

- <u>خودای گەورە</u> لە هەمو موسڵمانان خۆشبێت.
- <u>خودای دلۆڤان</u> بە کردەوەی خۆمانمان لەگەڵ نەکەیت.
- <u>خودای مەزن</u> سوپاسگوزاری هەمو نیعمەتەکانتین.

ئەگەر سەیری هەریەک لەم ڕستانەی سەرەوە بکەین دەبینین قسەکەر ناوی (خودا)ی بە تەنیا و سادەیی بەکارنەهێناوە، بەڵکو کەرستەی تری زمانی وەکو ئیوفیمیزمی لەگەڵ بەکارهێناوە، وەک وشەی (گەورە، دلۆڤان، مەزن)ی لەگەڵ ناوی (خودا)دا بەکارهێناوە، کە بەمەبەستی جوانیێژییە، لە

زمـان و کلتـوری کوردیـدا ئـاخێوەران ڕۆژانە چەنـدین جـار ئەو وشـە و دەربڕینـانە بەکـاردەهێنن، هەربـۆیە هەوڵـدەدەن بەشـێوەیەکی جـوان بەکـاریبهێنن وەکـو ڕێزگرتنێـک لە توانـا و دەسـەڵاتی خـودای گەورە. بێگومـان (خـودای گەورە) چەنـدین نـاوی تـری هەیە و ئـاخێوەر هەوڵـدەدات لە کـاتی ناوهێنـانی خـوادا ئەو ناوانەش بەکاربهێنێت، کە هەمو ئەو ناوانەش لە قورئانی پیرۆزدا ئاماژەیان پێکراوە.وەک:

- ڕەحمان
- ڕەحیم
- ڕەزاق
- قودوس
- مالیک

هەروەهـا ناوهێنـانی پێغەمـبەری ئیسـلام (مـحەمەد) درودی خـوای لەسـەر بێـت نـاوێکی پـیرۆزە لە کۆمەڵگـای کوردیـدا، بەو پێیـەی بەشـێکی هەرە زۆری کۆمەڵگـای کـوردی موسـڵمانن و پەیـڕەوی ئـاینی پـیرۆزی ئیسـلام دەکەن، هەر بـۆیە لەکـاتی ناوهێنانیـدا ئـاخێوەر هەنـدێک وشـە و دەربـڕینی تـری ئیـوفیمیزمی لەگەڵ بەکاردەهێنێـت، کە ئەمەش گوزارشـتە لە ڕێزگـرتن و پـیرۆزی و گەورەیی پێغەمـبەر(محەمەد)، واتە ناوهێنـانی بە تەنیا و سادەیی تابۆیە و لەسەر ئاخێوەر پێویستە بە ئاگاییەوە ناویبهێنێت. بۆ نمونە:

- محەمەد سەلامی خودای لەسەر بێت لە تەمەنی چل ساڵیدا بو بە پێغەمبەر.
- خۆشەویستی خودا لە ڕۆژی دواییدا شەفاعەت بۆ ئومەتەکەی دەکات.
- پێغەمبەری ئازیز ئامۆژگاری مرۆڤەکان دەکات بۆ کاری چاکە.
- خۆشەویستمان دەفەرموێت ئاگاداری نوێژەکانتان بن.
- فەخری عالەم ئامۆژگاریمان دەکات، کە لەگەڵ دایک و باوکماندا بەبەزەیی بین.

ئەگەر سـەیری هەریەکە لەم ڕسـتانەی سـەرەوە بکەیـن دەبینـین، کە ئـاخێوەر چەنـدین وشـە و دەربـڕینی لەگەڵ نـاوی (مـحەمەد)، یـاخود لە شـوێنی (مـحەمەد) بەکارهێنـاوە وەکـو جـوانیێژی و هەروەهـا بـۆ مەبەسـتی ڕێزگـرتن لە بەهـا و گەورەیی پێغەمـبەری ئیسـلام (مـحەمەد) درودی خـوای لەسـەر بێـت وەک (مـحەمەد سەلامی خودای لەسەر بێت، خۆشەویستی خودا، پێغەمبەری ئازیز، خۆشەویستمان، فەخری عالەم).

کەواتە دەتـوانین بڵـێین یەکـێکی تـر لە هۆکـارە گرنـگ و کاریگەرەکـانی بەکارهێنـانی ئیوفیمیزمەکـان لە زمـانی کوردیدا هۆکاری ئاینییە و ڕۆڵێکی گرنگ و بەرچاوی لە دروستبونی ئیوفیمیزمەکان لە زماندا هەیە.

٣-٤/٢) هۆکاری سیاسی

سیاسـەت یەکـێکی تـرە لەو بابەتـانەی، کە پانتـاییەکی گەورە داگـیر دەکـات لە بەکارهێنـانی وشـە و دەربـڕینی ئیـوفیمیزم و یەکـێکە لەو بـوارانەی، کە دەبێـتە هـۆی دروسـتبونی وشـە و دەربـڕینی جـوان و پەسـەند. ئەو کەسـانەی لە بـواری سیاسـەتدا کـاردەکەن، کە پێیانـدەوترێت (سیاسـەتمەدار) لە ئاخاوتنەکانیانـدا ئەو وشـە و دەربـڕاوانە بەکـاردەهێنن، کە دەبـنە هـۆی سەرنجڕاکێشـانی خەڵـکی و هەوڵـدەدەن سـود لەو وشـە جـوان و

پەســـەندانە وەربگـــرن بە ئامـــانجی ڕازیکـــردنی گوێگرەکانیـــان، واتە ئیوفیمیزمەکـــان بەشـــێوەیەکی بەرفـــراوان لەلایەن سیاســـەتمەدارانەوە بە مەبەســـتی گەیشـــتن بە ڕاســـتگۆیی ســـیاسی یـــان لەبـــری ئەوەی ڕاســـتییە ناخۆشـــەکان بڵێـــنەوە بەکـــاردەهێنرێن. لە کلتـــوریی ســـیاسی مۆدێرنـــدا گـــۆڕینی تێڕوانیـــنی گشـــتی بـــۆ ڕاســـتییە نارەحەتەکـــان ئاســـانە و ئیـــوفیمیزمە سیاســـییەکان فۆرمـــاڵیتر و جێگیرتـــرن لەو ئیوفیمیزمـــانەی، کە لە بوارەکـــانی دیـــکەدا بەکـــاردەهێنرێن. کەواتە دەتـــوانین بڵێـــین ئیـــوفیمیزمی ســـیاسی ئامـــاژەیە بـــۆ بەکارهێنـــانی وشـــە و دەســـتەواژەی نەرمکـــراو لە بـــواری سیاســـەت و دیپلۆماســـیەتدا بـــۆ ڕازیکـــردنی هاوڵاتیـــان و دەنگـــدەران و دورکەوتـــنەوە لە دروســـتبونی نـــارەزایەتی و بەرهەڵســـتی. ئەم جـــۆرە ئیـــوفیمیزمە ڕۆڵـــێکی گرنـــگ دەگێڕێـــت لە وتـــاری ســـیاسی و میدیایـــدا. (Akhtar,2020,11)، هەر بـــۆیە سیاســـەتمەداران و بەرپرســـان بەردەوام پەنـــا دەبەنە بەر ئیـــوفیمیزم بـــۆ باســـکردنی بـــابەتە هەســـتیارەکان. بـــۆ نمـــونە، کاتێـــک بـــاس لە (جەنـــگ) یـــاخود (هـــێرش) دەکەن ســـود لە وشـــەی (کـــردەی ســـەربازی) دەبیـــنن، یـــان لە شـــوێنی (کەمکـــردنەوەی مـــوچەی خانەنشینی)ســـود لە دەربڕاوی (سیستەمی خانەنشینی) دەبینن.

سیاســـەتمەداران وتارەکانیـــان بەپـــێی ئـــارەزوی ئایـــدیۆلۆژی و کلتـــوریی بینەرەکانیـــان بنیاتـــدەنێن و هەوڵـــدەدەن ئەوکـــار و کـــردەوە نائاســـایی و ناخۆشـــانە بەشـــێوەیەکی ناڕاســـتەوخۆ و پەردەپۆشـــکراو دەربـــبڕن، واتە سیاســـەتمەداران زۆر لێهـــاتون لە ســـود وەرگـــرتن لە سروشـــتی نـــاڕونی ئیوفیمیزمەکـــان بـــۆ پەردەپۆشـــکردنی ڕاســـتییەکان یـــان هەنـــدێک کـــردەوەی تاوانکـــاری یـــاخود بـــۆ ئەوەی سیاســـەت و ئـــابوری وڵات جێگیرتـــر دەربکەوێـــت، بەڵام کـــۆمەڵەی زماننـــاســـان ((پێیـــانوایە بەکارهێنـــانی ئیـــوفیمیزم لە زانســـتی سیاســـیدا ئامـــانجی فریـــودانی مرۆڤەکـــانی هەیە.)) (Lutz,1987,73) بـــۆ نمـــونە دەربـــڕینێکی وەک (بەرزکـــردنەوەی بـــاج) لە سیاســـەتی ئەمـــڕۆدا زۆرجـــار بە ئیوفیمیزمەکـــانی وەک (زیـــادکردنی داهـــات) یـــان (باجـــدانی پێشـــکەوتنخوازانە) جـــێگەی دەگیرێتەوە، یاخود زۆرجار (چەکی ئەتۆمی) بە (چەکی تایبەت) دەگۆڕدرێت.

لە ڕاســـتیدا زمـــان و سیاســـەت هێنـــدە بەیەکەوە گرێـــدراون، کە چـــالاکیی سیاســـیش ناوبەنـــاو وەک جۆرێـــک لە چـــالاکیی زمـــانی مـــامەڵەی لەگەڵـــدا دەکرێـــت، بە بـــڕوای (پۆسکاچینا)((ڕێکخســـتن و گواســـتنەوەی زانیـــاری لە گوتـــاری سیاســـیدا ڕاســـتەوخۆ پەیوەنـــدی بە هەڵـــبژاردنی یەکەیەکی زمـــانەوانیی پێویســـت یـــاخود چەنـــد یەکەیەک لە ریـــزێکی هاواتـــا هەیە، کە ڕەنـــگە کـــاریگەریی لەســـەر تەواوی مانـــای گوتـــارەکە هەبێـــت.)) (narmina,2015,154)،هەروەهـــا سیاســـەت ((گرێـــدراوی بەرژەوەنـــدی تـــایبەتە و لەســـەر ئەو بنەمـــایە جێبەجێـــدەکرێت و پەیوەســـت نیـــیە بە بەدەســـتهێنانی مـــاف و ڕێزگـــرتنەوە، هەروەهـــا سیاســـەت زمـــان وەکـــو چەکێـــک بەکاردەهێنێـــت بـــۆ دەربـــڕینی وشـــە ناپەســـەندەکان بە وشـــە و دەربـــڕاوی جـــوان.)) (kanaza,2020,105). بەم پێیـــیە دەتـــوانین بڵێـــین ئیـــوفیمیزم لە زمـــانی سیاســـیدا بەشـــێوەیەکی بەرچـــاو بەربـــڵاوە و بەکاردەهێنرێت بۆ نمونە:

- وەزارەتی بەرگری ⟵ وەزارەتی شەڕ
- پاڵپشتی ئاسمانی ⟵ بۆمبارانکردن
- سەنتەری چاکسازی ⟵ زیندان

له بــواری سیاســیدا ئیــوفیمیزم ڕۆڵی ڕازیكــردن دەبینێــت و ئــاخێوەر (سیاســەتمەدار) دەتوانێــت لەڕێــگەی ئەمەوە ئەنجــامێكی كــاریگەر بەدەســـت بهێنێــت، هەربۆیەشــە لە ئاخاوتنەكانیانــدا پەنــا دەبەنە بەر وشــە و دەســـتەواژەی ئیــوفیمیزم و لەم ڕێــگەیەوە هەســت و ســۆزی گوێگرەكانیــان بەدەســتدەهێنن، بەم پێــیەش دەتــوانین بڵێــین (ئیـوفیمیزم دەتوانێــت ببێــتە هــۆی گــۆڕینی چوارچێــوەی پەیــام لە چوارچێــوەیەكی نەرێــنی و هەستیارەوە بۆ چوارچێوەیەكی ئەرێنیتر و قبوڵكراوتر. (nisa,2019,13).

لە زمــانی سیاســیدا ئەوەی جــێگەی ســەرنجە ئەوەیە، كە زۆربەی ئەو ئیوفیمیزمــانەی لە بــواری سیاســیدا بەكاردەهێنرێن بە ئیوفیمیزمی شاراوە ئەژمار دەكرێن. بۆ نمونە :

- وڵاتانی دواكەوتو ⟵ وڵاتانی تازە پێگەیشتو
- داگیركردن ⟵ ئازادكردن
- بارودۆخی نائاسایی ⟵ قەیران
- ئاڵەنگاری ⟵ كێشە

لە زمــانی كوردیشــدا ڕۆژانە لە دەزگاكــانی ڕاگەیاندنــدا ژمــارەیەكی زۆر لە وشــە و دەربــڕاوی ئیوفیمیزممــان بەر گوێ دەكەوێت، كە لە بواری سیاسەتدا بەكاردەهێنرێن بۆ نمونە:

- لە ساڵی (٢٠٠٣) دا عێراق ئازاد كرا.
- لە هەرێمی كوردستاندا دیاردەی گەندەڵی بەردەوامە.
- بە هۆی بەهەدەردانی سامانی گشتییەوە لە كارەكەی دور خرایەوە.

ئەگەر لەم ڕســتانەی ســەرەوە ورد ببیــنەوە دەبینــین، كە ئــاخێوەر هەوڵــدەدات بەشــێوەیەكی ناڕاســتەوخۆ ئامــاژە بە هەنــدێك بــابەت بكــات بەشــێوەیەكی پەردەپۆشــكراو و شــاراوە، وەك لە ڕســتەی یەكەمــدا وشــەی (ئــازاد كــرا) وەكــو وشــەیەكی ئیــوفیمیزم لە جــێگەی وشــەی (داگیركــردن) بەكــارهێنراوە، بەو پێــیەی لە مــێژودا باســكراوە هەركاتێــك لەشــكری دەوڵەتێــك بە زۆری بچێــتە نــاو خــاكی وڵاتــێكی تــر و دەســەڵات بگــرێتە دەســت بە (داگیركــردن) ناوزەنــد دەكرێــت، بەڵام لەبەرئەوەی داگیركــردنی عــێراق لەلایەن هــێزە هاوپەیمانەكــانەوە بــوە هــۆی ئــازادبونی خەڵــكی كوردســتان و عــێراق لە دیكتاتۆرێــك، بــۆیە بە ئــازادكردن نــاونرا، واتە پرۆســەكە بە (پرۆســەی ئــازادیی عــێراق) نــاوزەد كــرا. لە ڕســتەی دوەمــدا وشــەی (گەنــدەڵی) وەكــو وشــەیەكی ئیــوفیمیزم لە جــێگەی (دزیكــردن) بەكــارهێنراوە، هەرچەنــدە وشــەی گەنــدەڵی واتــایەكی بەرفــراوانی لە بەكارهێنانــدا هەیە، بەڵام بەشــێوەیەكی گشــتی ئەم وشــەیە لە جــێگەی وشــەی (دزیكــردن) بەكاردەهێنرێــت، بەوپێــیەی وشــەی (دزیكــردن) وشــەیەكی تــابوییە و ئــاخێوەر خــۆی لە بەكارهێنــانی بەدور دەگرێــت، چــونكە كــاریگەرییەكی نەرێــنی لای گــوێگر دروســتدەكات. هەروەهــا لە ڕســتەی سێیەمیشــدا دەســتەواژەی (بەهەدەردانی ســامانی گشــتی) لە جــێگەی (دزیكــردن) و دەربــڕاوی (لە كــارەكەی دور خــرایەوە) لە جــێگەی (فەصــڵكردن) بەكــارهێنراوە. كەواتە دەتــوانین بڵێــین بــواری سیاســیش یەكــێكی تــرە لەو بابەتــانەی، كە ڕۆڵــێكی بــاڵا لە دروســتبونی ئیوفیمیزمەكــان لە زماندا دەگێڕێت.

٤-٤/٢) هۆکاری بازرگانی

بازرگانی یەکێکی ترە لەو بابەت و بوارانەی، کە بەشێوەیەکی بەرفراوان وشە و دەستەواژەی ئیوفیمیزم تێیدا بەکاردەهێنرێت و یەکێکە لەو بوارانەی، کە زمانێکی جوان و وشەی ڕازیکەر لەخۆ دەگرێت، واتە بۆ ئەوەی کەسێک بتوانێت لەم بوارەدا سەرکەوتو بێت پێویستە وشە و دەستەواژەی جوان و پەسەند بەکاربهێنێت و خۆی بە دور بگرێت لە وشە و دەستەواژەی ڕەق و زبر لە پێناو سەرنجڕاکێشانی خەڵک و ڕازیکردنیان. بە واتایەکی تر ئیوفیمیزمی بازرگانی ئاماژەیە بۆ بەکارهێنانی وشە و دەستەواژەی ڕازاوە و سەرنجڕاکێش لە بواری بازرگانی و بازاڕگەریدا (Marketing) بۆ ڕازیکردنی بەکاربەر و زیادکردنی فرۆشتن. ئەم جۆرە ئیوفیمیزمە ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت لە دروستکردنی وێنەیەکی ئەرێنی بۆ بەرهەم و خزمەتگوزارییەکان.(Leech, 1985,465)

بازرگانێکی سەرکەوتو دەتوانێت لە کاتی قسەکردندا وا لە کڕیارەکانی بکات هەست بە ئاسودەیی بکەن. بۆ ئەمەش پێویستی بە بەکارهێنانی هەمو جۆرە کارامەییەکی زمان هەیە، بە تایبەت بەکارهێنانی ئیوفیمیزم وەک کارامەییەکی زمانی بەسود، کە ئەمەش دواجار دەبێتە هۆی بەدەستهێنانی متمانە لەلایەن کڕیارەکانەوە. (لاندەرز و بیکن (2018) لە توێژینەوەیەکیاندا ئەوەیان دۆزیەوە، کە بەکارهێنانی ئیوفیمیزم لە بواری بازرگانییدا بۆ بەرهەمەکانی (کەمکردنەوەی کێش) بەراورد بە بەکارهێنانی دەستەواژەی ڕاستەوخۆ کاریگەریی زیاتری هەبوە لەسەر ڕازیکردنی گوێگر و زیادکردنی ویستی کڕین. بۆ نمونە، دەستەواژەی (چارەسەری ڕێکخستنی کێش) زیاتر ببوە هۆی ڕازیبونی بەکاربەران بەراورد بە دەستەواژەی (دەرمانی کەمکردنەوەی قەڵەی).

زۆرجار وشە و دەربڕاوی ئیوفیمیزم لە بواری بازرگانیدا بۆ مەبەستی فێڵ کردن و درۆ بەکاردەهێنرێن. کەواتە چۆنیەتیی دانوستاندنێکی کاریگەر بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی دانوستان ڕۆڵێکی گرنگ لە چالاکیە بازرگانییەکاندا دەگێڕێت. کە ئەمەش پێویستی بە بەکارهێنانی ستراتیژییەتێکی گرنگی ئیوفیمیزم هەیە، بۆ نمونە زۆرێک لە دوکاندارەکان ئەوانەی شت دەفرۆشن چەندین وشە و دەربڕاوی ئیوفیمیزم بەکاردەهێنن لە پێناو ڕازیکردنی کڕیارەکانیاندا وەک:

آ- ببورە دەبێت چاکەتێکی جوان بۆ من هەبێت؟

ب – بەڵێ برا پێدەچێت ئەمە بۆ تۆ باش بێت، چونکە تۆ کەمێک <u>بەخۆوەی</u> (بە هەیکەلی).

ئەگەر لەم گفتوگۆیەی سەرەوە وردببینەوە دەبینین وشەی (بەخۆوەی – بە هەیکەلی) لە جێگەی وشەی (قەڵەوی) بەکارهاتوە، کە وشەیەکی ئیوفیمیزمە و ئاخێوەر بۆ ئەوەی بەرامبەرەکەی ڕازیبکات بەکاریهێناوە. جێگەی ئاماژە بۆ کردنە، کە هەندێک هێمای جیهانی لەسەر جل و بەرگەکان هەن و ئاماژەنە بۆ قەڵەوی و لاوازی و دەستنیشانکردنی قەبارەی لەشی مرۆڤ، کە لە دونیای بازرگانی ئەمڕۆدا وەکو وشەی ئیوفیمیزم بەکاردەهێنرێن، کە ئەمانەن:

– S سمۆڵ

- M میدیەم
- L لارج
- XL ئێکس لارج
- XXL ئێکس ئێکس لارج

بۆ نمونە:

- بێزەحمەت کام قیاسی بۆ من باشە ؟
- خاتون گیان قیاسی سمۆڵ بۆ تۆ زۆر باشە.
- برا گیان بۆ تۆ قیاسی ئێکس لارج باشە.

کەواتە دەتوانین بڵێین بوارە بازرگانییەکان یەکێکی ترن لەو هۆکارانەی، کە دەبنە هۆی دروستبون و پەیدابونی وشە و دەستەواژە ئیوفیمیزمەکان لە زمانی کوردیدا.

ئەنجام

لە کۆتایی ئەم توێژینەوەیەدا گەیشتینە ئەم ئەنجامانەی لای خوارەوە:

١- یەکێک لە گرنگترین دەرەنجامەکانی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لەوەی، کە ئیوفیمیزم لە زمانی کوردیدا ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕێت لە پاراستنی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و بەهاکانی کۆمەڵگا. شیکردنەوەی نمونەکان ئەوەیان دەرخستوە، کە بەکارهێنانی وشە و دەستەواژەی ئیوفیمیزم بەشێوەیەکی سیستەماتیک پەیوەستە بە هەوڵدان بۆ پاراستنی ئاشتی کۆمەڵایەتی، ڕێزگرتن لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و پاراستنی ئەو سنورانەی نۆرمە کۆمەڵایەتییەکان دیاریان کردون.

٢- پەیوەست بە بواری تابۆوە لە زمانی کوردیدا دەربڕاوە ئیوفیمیزمەکان چەکێکی کاریگەری دەستی ئاخێوەری زمانی کوردین، کە بەردەوام لە کاتی ناچار بونی دەربڕاوە تابوییەکاندا پەنایان بۆ دەبرێت، بەواتایەکی تر لە هەندێک بواری کۆمەڵایەتیدا دەربڕاوە سێکسییەکان بە پێواژۆی ئیوفیمیزمدا دەڕۆن.

٣- لە بواری گوتاری سیاسیدا، توێژینەوەکە دەریخستوە، کە ئیوفیمیزم ڕۆڵێکی سەرەکی دەگێڕێت لە دارشتنی پەیامەکان و کاریگەریی دانان لەسەر جەماوەر، هەربۆیە سیاسەتمەداران بەردەوام پەنا دەبەنە بەر ئیوفیمیزم بۆ شاردنەوەی ڕاستییە نەخوازراوەکان و نەرمکردنی هەواڵە ناخۆشەکان و دروستکردنی وێنەیەکی ئەرێنی لە سیاسەتەکانیان.

٤- دەرەنجامێکی گرنگی تری ئەم توێژینەوەیە پەیوەستە بە ڕۆڵی میدیا لە گۆڕانی بەکارهێنانی ئیوفیمیزم بە تایبەت لە بواری سیاسی و بازرگانیدا. میدیای کوردی (تەلەفزیۆن، ڕادیۆ، ڕۆژنامە، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان) ڕۆڵێکی سەرەکییان گێڕاوە لە داهێنانی ئیوفیمیزمی نوێ.

٥- بــواری ئــاین یەکــێکی تــرە لەو فــاکتەرانەی، کە ڕۆڵــێکی گرنــگ دەگێڕێــت لە دروســتبون و بەکارهێنــانی ئیــوفیمیزم لە زمــانی کوردیــدا، تــوێژینەوەکە پەیوەنــدییەکی بەهــێزی نێــوان بەکارهێنــانی ئیــوفیمیزم و بــاوەڕە ئاینییەکـان لە کۆمەڵگـای کوردیـدا نیشـاندەدات بەو پێـیەی بەشـێکی زۆری ئـاخێوەران پەیـڕەوی ئـاینی پـیرۆزی ئیسلام دەکەن.

سەرچاوەکان:

ئەمین، نژیار ئدریس (٢٠١٢)، تابۆ د زمانێ کوردیدا (گۆڤەرا بەهدینی وەک نمونە)، نامەی ماستەر، کولیژا ئادابێ، زانکۆیا دهۆکێ.

شــەمس، هــێمن عەبدوحەمیــد(٢٠٠٦)، شــێواز و دەربــڕین لە بــۆنە کۆمەڵایەتییەکانــدا، نــامەی ماســتەر، کــۆلێجی پەروەردە، زانکۆی کۆیە.

عەبدورەحمان، شیلان عوسمان(٢٠٠٩)، کارابونی زمان لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا،نامەی ماستەر،زانکۆی صەڵاحەدین.

فەرەج، شاخەوان جەلال (٢٠١١)، تابۆ وەک نمونەیەکی پەیوەندی زمان و کلتور، نامەی دکتۆرا، کۆلێژی زمان، زانکۆی سلێمانی.

Akhtar, S. (2020). Code-switching and identity: A sociolinguistic study of Hanif's novel Our Lady of Alice Bhatti. International Journal of English Linguistics. 10(1). DOI:10.5539/ijel. v10n1p364.

Al-Khasawneh, F. (2018). An intercultural study of euphemistic strategies used in Saudi Arabic and American English 2018. Jurnal UPI. doi: 10.17509/ijal. v8i1.11466

Allan, K. & Burridge, K. (2006) Forbidden words: Taboo and the censoring of language. Cambridge: Cambridge University Press.

Baydak, A. Scharioth, C., Il'yashenko, I. A. (2015). Interaction of language and culture in the process of international education. Procedia: Social and Behavrioral Sciences, 215, pp. 14-18. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.11.567.

Boltayevna, J. S. (2020). Language and culture: problems of interaction. the relationship between language and culture. International Journal on Integrated Education, *3*(12), pp. 141-142. https://media.neliti.com/media/publications/334384-language-and-culture-problems-of-interac-e657433e.pdf

Brown, P., & Levinson, S. C. (1978). Politeness: Some universals in language usage (2d ed.). Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.

Chaman Lal Banga, (2015), Role of Language in Human Life, International Journal of English Language, Literature and Humanities, Volume III, Issue VII.

Chen, Z. & Berger, J. (2013) 'When, why, and how controversy causes conversation', Journal of Consumer Research, 40(3), pp. 580-593.

Erkoci, L. and Bushgjjikaj, A. (2019). The power of language. Presented at Conference: CFP: The power of language. Research Gate.

Fromkin, V., Rodman, R. and Hyams, N., (2014). An introduction to language (10. b.). Boston: Cengage Learning.

Jdetawy, L.F., (2019). A sociolinguistic view of euphemism in Arabic and English: a comparative analysis. International Journal of Development Research, *9*(10), pp.30833-30846
Kanaza, F. U. (2020). Language function: the analysis of connotative functions in Meghan Markle's Speech. ETNOLINGUAL, 4(1).
Leech, G.N., (2014). The pragmatics of politeness. Oxford University Press.
Lutz, W.D., (1987). Language, appearance, and reality: Doublespeak in 1984. ETC: A Review of General Semantics, pp.382-391.

Mohammed, F. O., and Majeed, S. H. (2018). A content analysis of euphemistic strategies in the Evro daily newspaper. Humanities Journal of University of Zakho (HJUOZ), 6(2).

Narmina Fataliyeva Arif,(2015) ,Social and Cognitive Implications of Using Euphemisms in English, International Journal of English Linguistics, Vol. 5, No. 6, 2015.

Nisa, S. U. (2019). Sociolinguistics. In M. A. English Course II, Introduction to Linguistics. Publisher: School of Distance Education, The English and Foreign Languages University.
Rawson, A., (2001). A critical linguistic analysis of a popular comic genre in Japan
Trudgill, P., (2011). Sociolinguistic typology: Social determinants of linguistic complexity. Oxford University Press.